

Alec Smith

ARCHIVES
Mountain House
CH - 1824 CAUX

Nå kaller jeg ham bror

Rex forlag A/S

© Copyright Alec Smith and Rebecca de Saintonge.

Norsk Copyright: Rex Forlag A/S 1985.

Originalens tittel: Now I call him brother.

Til norsk ved: John Jones.

Omslag: Brandstorp reklame- og designstudio.

Aktietrykkeriet i Trondhjem

2. opplag

ISBN 82-534-0703-3

Innhold

1. Det begynte i det stille	7
2. Sønnen av Ian Smith	11
3. Happy Hippie	17
4. Der hat blir sådd	22
5. Narkotikaflukten	28
6. Arrestert	32
7. Den kronglete veien til Kristus	35
8. Tilgitt	42
9. Svart raseri	45
10. Anger og innsats	49
11. Hard valuta	52
12. Et under	54
13. Et kostbart vennskap	58
14. Samvittighetsrådet	64
15. I felten	66
16. Brobyggere	70
17. Far og sønn	73
18. Elisabeth	77
19. Krigens bitre frukter	85
20. Den hvite manns redskap	89
21. Å dø for sannheten	94
22. Fred	99
23. Drapsautomatene	106
24. Vårt ansvar som kristne	110

1. Det begynte i det stille

Jeg skal ikke unnskyldes meg. Med meg hadde det nok gått galt, uansett hvem jeg hadde hatt til far. Det var snarere noe i meg selv. Jeg får meg ikke til å legge skylden på ham.

Ettersom far var statsminister tror de fleste at jeg kom fra en heller sofistisert familie, men det er langt fra tilfelle. Politikken preget nok fars liv, men det var først og fremst bonde han var og er. Og jeg var en typisk bondesønn. Jeg kunne skrangle av gårde med ham i lastebilen, hjelpe ham med innhøstingen, fore grisene, høste tobakk eller rusle sammen med ham på familiens sedvanlige turer før solnedgang. De første årene av mitt liv tror jeg knapt vi var fra hverandre noen gang.

Vi barna var alltid klar over at han hadde store smerter. Han hadde vært RAF-flyger under krigen og var blitt skutt ned to ganger, første gang over Vest-Sahara. Han hadde klart å rømme, men ansiktet hans var så vansiret at han måtte gjennomgå plastisk kirurgi.

Den andre gangen ble han skutt ned over Italia. Da fikk han beina stygt forbrent og ødelagt. Men det forhindret ikke at han kjempet i seks måneder sammen med de italienske partisanene bak tyskernes linjer, før han gikk til fots over Alpene og sluttet seg til de allierte styrkene der. Beina hans ble imidlertid aldri som før. Selv midtsommers gikk far i lange bukser. For oss var han intet mindre enn en helt.

Huset der mine foreldre fremdeles bor, er et typisk rhodesisk våningshus: alt på ett gulv, der det ene rommet går over i det neste. Det var ganske lite til å begynne med, men fikk stadig nye påbygg, alt ettersom barna ble flere og økonomien bedre. Som på de fleste gårdene i Afrika har våningshuset blikktak og

en sjuškete veranda med fluenetting til å holde myggen unna. Mor brydde seg ikke så mye om hvordan huset så ut. Vi bodde i et slags hjemmekoselig rot. Noen få akvareller var gruppert på veggene og falmet ettersom årene gikk. Vi hadde metervis med bøker, stua var nærmest tapetsert med dem, og hvor du enn gikk risikerte du å tråkke i hauger av leker og skatter som vi hadde samlet opp gjennom årene: gamle kuhorn, fuglefjær, steiner av forskjellig slag, ting som unger samler på.

Selve gården er omtrent 28000 mål stor, og ligger på noen åser i Selukwe-lavlandet. Her dominerer savannevegetasjon: krattskog og steinmasser, hovedsakelig lav underskog med store steiner som trenger seg fram. Hver kvadratmeter måtte ryddes for hånd før noe kunne dyrkes her. Trærne ble hogd, røttene gravd opp, og den røde jorda siktet for store og små steiner. Rundt huset plantet foreldrene mine høye, blomstrende trær. I det fjerne kunne vi se fjellene i Longwe.

Dagene hadde sin faste rytme, delvis på grunn av varmen. Far var oppe og ute av huset 6.30. Og innen halv elleve var meste-parten av det tunge arbeidet unnagjort. Da satte alle seg på verandaen med en kopp te og stekte rundstykker. I sine gamle arbeidsklær kunne far sitte og snakke rolig med arbeidsformannen på gården om dagens gjøremål, mens hundene halvsov ved beina hans.

Til å begynne med holdt han avlsgriser i tillegg til kuer og noen få hester. Etterhvert som land ble ryddet, plantet han tobakk og senere også *mealies*, det er en type rhodesisk mais, veldig blek og vannholdig, som er hovedingrediensen i afrikansk mat.

Fordi han var parlamentsmedlem, bodde han i Salisbury flere måneder av året, og mor måtte pent greie seg selv. Jeg tror nok at få egentlig innså hva dette innebar. Hun var en lysende intelligent kvinne, kultivert og vant til et stimulerende byliv med musikk, teater og underholdning. Hennes første mann hadde vært lege og verdenskjent rugbyspiller, og livet deres hadde vært rikt på venner og selskapelighet. En ettermiddag mens min søster Jean enda bare så vidt kunne gå og min bror

rett ut: «Beklager Al, men foreldrene mine liker ikke at jeg besøker deg, for de er ikke enige i politikken til faren din».

Jeg trodde nesten ikke mine egne ører. Hva hadde fars politikk med *meg* å gjøre? Jeg visste ikke engang hva den gikk ut på. Jeg ble voldsomt såret og sint. Ikke over far. Han kunne jo ikke noe for at disse guttene var idioter. Nei, det var snarere følelsen av å bli fullstendig ribbet for identitet. Jeg var ikke lenger Alec, jeg var bare sønnen til Ian Smith. Det truet med å skylle meg totalt vekk.

På dette tidspunktet var det at jeg begynte å sette pris på en skikkelig rangel. Røyke hadde jeg gjort lenge før far var blitt statsminister, og interessen for brennevin hadde nok mer med djevleskap enn med motløshet å gjøre. Jeg nøt å gjøre ting som ikke akkurat var god tone i våre kretser. Skolen ble jo drevet i pakt med tradisjonene fra engelske kostskoler som Eton og Harrow. Oppblåste pappagutter i grå flanellsbukser, de fleste fra rike familier, gjerne fra store gårder. Var du god til å spille rugby ble du nærmest dyrket som en gud. Den gjengen jeg tilhørte var riktignok ikke særlig flinke i rugby, men vi dyrket derimot Elvis Presley. Drømmen var å bli en Elvis-kopi. Vi tok fett i håret, gredde det bakover, og ålte oss inn i så trange bukser som overhode mulig.

Vi la vin under golvbordene på sovesalen. Vi brukte alt vi kom over morbær, appelsiner, alt, bare det kunne gjære. Men dessverre sprang hele stasen i lufta en dag. Vi kom tilbake fra en time og kjente at det stanket som et bryggeri. Forstanderen var fremdeles i sjokk. Hun trodde at det hele hadde vært et jordskjelv.

Imidlertid drakk vi alt vi kom over. En av oss, en fullstendig sprø fyr som het Johnny, rippet metadon-tabletter på apoteket. Det var spesielt attraktivt, siden fem-seks av dem på fredag kveld gav en rus som virket resten av week-enden.

Jeg nøt virkelig å drikke meg full, nøt forandringen i sinnstilstanden. Jeg ble virkelig glad. Ikke det at jeg var ulykkelig når jeg var edru, snarere tvert om, livet var slett ikke verst men i fylla var alt enda bedre.

Det var ikke til å undres over at jeg bare stod i to fag innledende trinn, O-levels det første semesteret. Da skolepsykologens IQ-test viste 165, var jeg avslørt. Det ble bestemt at jeg skulle flytte hjem igjen og bare være på skolen på dagtid. De trodde vel at arbeid og livsstil ville forbedre seg med foreldrene i nærheten. Problemet var bare at foreldrene ikke *var* i nærheten, de var helt andre steder, opptatt med offisielle plikter. De så meg knapt på flere år.

Søsknene mine gikk begge på universitetet på denne tiden, og jeg ble alene med å kjempe meg gjennom uendelige offisielle middager. For meg hadde mat alltid vært noe du skulle spise, raskt og greit, for så å fortsette med andre ting. Jeg led meg gjennom endeløse og meningsløse samtaler over sherryglass, jeg jobbet meg gjennom rett etter rett, gjennom kaffe og likør. Det var jeg som måtte ta meg av de kjedeligste gjestene som ofte var førti år eldre enn meg, og som jeg ikke hadde det minste til felles med.

Snart fant jeg på unnskyldninger for å slippe disse offisielle middagene, og spiste for meg selv på kjøkkenet. Jeg brukte bakdøra, hadde min egen rytme og holdt meg for meg selv. Huset var så stort og mine foreldre så opptatt at det kunne gå to-tre dager mellom hver gang jeg så dem. Og det passet meg bra. Jeg kommer aldri til å glemme den gangen jeg traff noen gamle klasse-venner i byen. De hadde ikke noe sted å gjøre av seg. «Bli med meg», sa jeg, «vi har nok av soverom». Det gikk to dager før mor i det hele tatt ensset dem, enda de hadde spist frokost, lunsj og middag hos oss. Selv om jeg aldri skrøt av at far var statsminister, hjalp det meg til å by venner på mer utradisjonell underholdning enn jeg ellers hadde hatt råd til. Jeg husker enda den week-enden hele residensen var overlatt i min varetekt. Jeg bestemte meg for å holde fest, og inviterte alle mulige bekjentskaper, inkludert politiet som patruljerte på eiendommen. Folk spradet overalt i huset, spilte tennis og krocket, drakk seg fulle, lekte seg i badebassenget. Gjennom forsterkeranlegget brølte Moody Blues og Rolling Stones. Selskapet holdt på week-enden ut. En venn hadde kommet i

sportsbil en Austin A90 med enorm motor og brukte for det meste husets ulastelige oppkjørsel som drag-race bane. To år senere var sporene enda ikke forsvunnet.

Til slutt klaget naboene, og det var jo greit nok, spesielt når en vet at nærmeste nabo bodde 400 meter unna! Eiendommen er omgitt av et område for polospill, en golfbane, en forsøksgård for jordbruket, og på den fjerde siden, trær og hager ned mot Regjeringsbygget.

Nyheten om festen spredte seg over hele byen, og jeg hadde mye å svare for da foreldrene mine om sider kom tilbake.

Innen «swinging sixties» hadde nådd Afrika var perioden på vei ut andre steder. Men jeg tok imot med åpne armer like fullt. Jeg var blitt sendt til ekstraundervisning i Bulawayo hos en gal australier kalt Digger Wells. Digger var en ypperlig lærer, og hadde ord på seg for å mestre problemelever. Han tok vårt lange hår og våre perlekjeder med stoisk ro; han visste at man vanskelig kan snakke et lemen fra å kaste seg i havet. Han var mer enn villig til å hjelpe oss gjennom eksamener hvis det var det vi ønsket. På den annen side gikk han ikke av veien for å hjelpe oss med ubetalte pub-regninger når *det* var nødvendig selv om vi ikke var gamle nok til å være der i det hele tatt hvis, vel å merke, vi gjorde det samme for ham. Og det gjorde vi. Faktisk ganske ofte. Så Digger drakk, og vi drakk og røkte og tok stoff, alt ettersom vi fikk tak i.

Foreldrene mine, opptatt som de var, fattet overhodet ikke hva som foregikk før de, en kveld, fikk en opprørt telefon fra min tante.

Det var lørdag, og en gjeng av oss hadde plukket blomster i de kommunale blomsterbedene og delte dem ut med ønske om «love and peace» til forfjamsete morgenhandlende. Bulawayo er og var så absolutt en konservativ kommune. Folk visste ikke riktig hva de skulle tro om oss. Denne lørdagen var vi omtrent tredve som hadde samlet oss i parken for å ha en «love-in», en kjærlighetssamling. En av gutta, kledd som yppersteprest, forrettet en bryllupsseremoni, mens vi andre satt rundt og smilte og kysset og ringte med små bjeller. Det endte med at lokal-TV

dukket opp for å få oss til å fortelle om oss selv i et musikalsk prateprogram. Jeg var talsmann for gruppa.

Tanta Joan, som satt hjemme og strikket foran TV-apparatet, sendte en forarget tanke til disse håpløse hippiene, før hun plutselig dro kjensel på en stemme. Idet hun tittet opp fra strikketøyet fikk hun sitt livs sjokk! Hun kastet seg over telefonen og fortalte alt til mine foreldre som gikk fullstendig av hengslene.

Med fly bar det hjemover til en oppstrammer. Det hele kom som et sjokk på dem, og jeg husker at fars øyne formelig gnistret: «Alec,» sa han, og stemmen vibrerte med foreldresinne, «se å få det perlekjedet av deg og gå og vask håret. Du kan komme å snakke med meg når du ser anstendig ut.» Stakkars far. Det skulle bli enda verre. Men hva med Digger? Han tok det hele med knusende ro. «Gutter er gutter,» mente han.

På en eller annen måte stod jeg til eksamen, og det ble bestemt at jeg skulle studere jus. Jeg hadde alltid ment at jeg hadde gode talegaver, og hadde en slags Perry Mason i om hva advokater egentlig bedrev. Det virket i det hele tatt morsomt. Så jeg ble immatrikulert ved Rhodes Universitetet, Sør Afrika, og satte i gang.

3. Happy hippie

Sekstiåra var for de fleste av vennene mine en urolig tid. Relativismen rådet grunnen, og det gjorde at mange av dem mistet styringen.

Vi studenter ble konfrontert med en serie politiske tenkere, fra Platon og Aristoteles fram til formann Mao. Vi ble lært hvordan religioner var brukt for å manipulere samfunnet, og vi analyserte religiøse gruppers adferd på en måte som var både arrogant og skadelig. Under sosiologenes lupe ble den åndelige dimensjonen borte. Det samme gjaldt klare moralske retningslinjer. Det man før trodde på som evige sannheter, ble plutselig bare relative. De var, som oss, bare summen av påvirkningen fra omgivelsene; fra våre foreldre, fra samfunnet, fra selve tiden vi lever i. Hadde vi blitt oppdratt i et annet land, eller i en annen tid, ville verdisystemet vårt vært et helt annet og like bra. Man kunne med andre ord ikke snakke om evige sannheter. Alt var relativt.

Det moralske og åndelige grunnlaget ble feid unna, og mange av mine venner følte at de mistet fotfestet; visste ikke lenger hvor de befant seg. De følte seg forlatt på en underlig måte, og var etterlatt bitre og desillusjonerte. Verdisystemet deres var snudd på hodet og ble erklært meningsløst.

En ting var å protestere på tradisjonelle holdninger til klær og sex det gjorde de fleste av oss noe ganske annet var det at det ble satt spørsmålsteget ved alt du trodde var sant og rett: det fantes ikke lenger sannheter.

For mange av vennene mine var det slik at Gud rett og slett forsvant og ble erstattet av en følelse av tomhet og hjelpeløshet. Alt var vridd og vrent. Til helvete med alt, liksom godt. Enhver fikk være seg selv nok.

Det var derfor med en ærlig og nokså desperat lengsel at mange av min generasjon begynte med narkotika. Vi hadde en vag drøm om en ny verden hvor alt som skilte menneskeheten var forsvunnet; hvor rase, klasse og kultur ikke lenger skulle stå i veien for kjærligheten mellom mennesker. Vi satte avsted, delvis i opprør, delvis i desperasjon.

Jeg hadde det imidlertid noe enklere ved at jeg stort sett nektet å tenke overhodet. *Meg* skulle ikke desperasjonen få. Ble det for vanskelig, røykte jeg en hasj eller to. Jeg var halvveis med på politiske og åndelige samtaler, men det jeg egentlig var ute etter var moro, og narkotika var moro.

Hasj hørte med til det daglige kostholdet. Om kvelden rullet jeg meg en røyk og la den på nattbordet slik at jeg bare kunne strekke hånden ut etter den og tenne på om morgenen. Det gav meg akkurat så mye energi at jeg kom meg opp av senga. Morgenforelesningene var riktignok over innen den tid. Hvis jeg fortet meg, kunne jeg nok rekke til kantinen før lunsj. Men snart avanserte jeg til å bruke LSD, og da hadde jeg ikke lenger andre interesser enn det å få en ny rus. Hva betydde vel forelesninger, forresten? Gi meg heller den botaniske hagen med sine store, luftige trær som strekker seg med frodige, purpurfargede *bougain-villa* langs stammen. Jeg kunne lære mye mer her ute, mens jeg ruslet i skyggen med venner, enn der inne i auditoriet. De første eksamenene gikk bra, med litt pugging av sammendrag og litt hjelp av gode venner i innspurten. Mer trengtes ikke.

I ferien dro vi tilbake til Rhodesia hvor vi fortsatte i det samme sporet. Salisbury må være en av Afrikas vakreste byer. Tradisjonen kunne fortelle at gatene var bygget såpass brede at en oksekjerre kunne snu der, og det er ganske bredt, og på hver side er fortauene kantet med trær som blomstrer i de mest glørete farger. Trærne vokser seg fort store i Afrika. Blomstene er digre og voksaktige, og sprer farger i oransje, rosa og rødt. De ligner mest på bursdagskaker, pyntet av en som ikke visste når han skulle si stopp.

Hver årstid har sin spesialitet. I november formelig eksplo-

derer den røde flamboyant' en ut i blomst, og flammetrærne får blomster som store hestekastanjer. Sommerjakarandaen, med blomster som minner om blåregn, danner en tett og purpurfarget himmelhvelving over bytrafikken. Når regntiden begynner dekket fortauer og veikanter, og skinner som en skog med blåklokker. Hør etter, sier vi alltid til besøkende, om dere kan høre pop-pop-pop smellene når blomstene blir overkjørt av biler og sykler.

Folk bor stort sett i villaer med hager på flere mål. De er omgitt av tjukke hibiskus-hekker som fyller lufta med sin blomsterduft på varme sommerkvelder. Byen minner mer om en eksotisk hageby enn en hovedstad i det minste der de hvite bor. Det er bare rød sand og mais der de svarte bor, men så var de da heller ikke bygd for fornøyselsens skyld.

Men midt opp i alle disse regulerte områdene, var det lommer med uberørt mark hvor vennene mine og jeg som kjente hver tomme, kunne gjemme oss for å få en hasj røyk. Vi kunne sitte ute i det fri, ligge og slenge i skyggen av et hagtorntre. Bushen var så lav og glissen at vi kunne se alle som nærmet seg på god avstand, og vi trodde ikke at en smule røyk kunne sees gjennom varm morgendis. Men favorittstedet vårt var under en klynge eukalyptustrær, ikke langt fra sentrum, som de kalte den Magiske Skogen. Området var godt utbygd, men denne lommen var blitt liggende uutnyttet. Vi måtte bane oss vei gjennom skulderhøyt buskas til vi kom nær en liten bekk. Et digert tre hadde falt over bekkefaret slik at det dannet ei bru. Her kunne vi ruse og more oss, og nyte vår egen fantasiverden av hobitter og heksekunst.

Som mine venner rask konstaterte, hadde jeg egentlig ikke særlig interesse for politikk. Jeg hadde et bilde av Che Guevara på veggen, men foretrakk det av Jimmy Hendrix. Men ved enkelte anledninger, de var få, kunne jeg engasjere meg i Sør-Afrikas Nasjonale Studentunion, NUSAS. Det var en gruppe radikale og revolusjonære som kunne gjøre regjeringen stiv av skrekk. Det vi protesterte mot som apartheid og mangel på akademisk frihet for svarte ville vært akseptert uten videre i

Europa. I Sør-Afrika var vi en «trussel mot rikets sikkerhet.» Vi ble kontinuerlig saumfart av sikkerhets-styrkene, som forsøkte å påvise kontakter mellom oss og illegale organisasjoner som African National Congress og Kommunistpartiet. Pressen ble fort klar over min befatning med NUSAS, og jeg nøt publisiteten.

Jeg ble talsmann for studentaktivistene. Jeg ble med på gatedemonstrasjoner for økte rettigheter for svarte, og gikk offentlig ut mot den sør-afrikanske regjeringen. Vi var faktisk forløpere for et eksplosivt studentopprør som skulle spre seg over hele Sør-Afrika og ende i masseopptøyer på universitetene, med politiutrykning, tåregass og køllebruk. Opptøyene ble førstesidestoff i aviser verden over.

Men jeg ville gå lenger enn NUSAS. Jeg hadde mer ekstreme standpunkter, ville flytte grensene for opprør enda noen hakk. Så en gruppe av oss formet Rhodes SDS Studenter for et demokratisk samfunn. Vi nøyde oss ikke med å utfordre myndighetene, vi ville fornærme dem. Virkelig fornærme. Vi var pønk-politikere lenge før noen visste hva pønkere var. Hensikten var å sjokkere, og metodene var nedrige skjønt i dag forstår jeg ikke hvordan vi kunne tro at oppkast var mer effektivt enn argumenter.

Til tross for at jeg utad var en forkjemper for svart frihet, var jeg egentlig ikke særlig engasjert. Det var nemlig to grupper av opprørere innenfor motkulturen; Yippiene, som var ganske få i tallet og som engasjerte seg sterkt i kampen for sosial forandring, og hippiene, som først og fremst var ute for å more seg. For oss i siste kategori var politiske demonstrasjoner noe vi bare gjorde på linje med å røyke marihuana. Det var et alminnelig opprør mot det bestående.

Sannheten er at svart frihet ikke betydde noe særlig for meg personlig. Det som betød noe var at jeg ble sett på som talsmann for en radikal, anti-autoritær, anti-establishment gruppe. Det styrket det omdømmet som jeg så omhyggelig forsøkte å bygge opp. Det var stort å høre noen si: «Hei, ser du han fyren der? Han er fullstendig sprø.» Alle visste jeg var spesiell. Det

gjorde meg ikke mindre i deres øyne, snarere tvert om. Og jeg ville mye heller være en «sprøing» enn sønnen til Ian Smith.

Pressen var raskt ute med å fortelle om mine engasjement i ytterliggående politiske grupper, og det er ikke tvil om at dette til slutt førte til at jeg ble utvist etter bare ett år. Som sønn av Ian Smith var jeg en konstant plage for en på forhånd plaget sør-afrikansk regjering, og far var ikke akkurat begeistret han heller. I tillegg strøk jeg i semsterets avslutningsprøver. Jeg dukket opp i min skitneste olabukse, i fillete T-skjorte med en knyttet neve symbolet for SDS sprayet på forsiden med rød maling. Det oste alkohol og stoff. Jeg kom ti minutter for seint, og besvarte latinoppgaven med noe jeg da anså for rasende festlig: «Justinians verker,» rablet jeg ned, ikke særlig velplassert, «er oversatt av langt mer eminente eksperter enn meg. Mitt forslag er at man refererer til disse.» Det hele ble avsluttet med en elegant bue nederst på arket før jeg sa takk for meg. For siste gang, skulle det vise seg.

Slik klarte jeg, i en alder av 21 år, å opparbeide rykte som politisk ekstremist og student drop-out. Jeg var allerede godt på vei til å bli LSD-slave, og hadde forsøkt det meste av stoff. Jeg hadde egentlig brutt all kontakt med mor og far, men følte meg endelig trygg sammen med folk jeg visste aksepterte meg som jeg var, og som var like flau over mine foreldre som jeg var selv. Men det var ikke noe kjærlighet i livet mitt, ikke noe håp, ingen visjoner eller drømmer. Jeg levde bare med det ene mål for øye: å tilfredstille meg selv.

4. Der hat blir sådd

Universitetsstudiene gav meg rett til fritak for militærtjeneste i fem år. Men da jeg kom hjem igjen lå innkallingspapirene og ventet på meg. Det var innlysende for meg at far hadde arbeidet i kulissene, slik at det kunne bli skikk på hippie-sønnen hans. Jeg ble rasende.

Jeg skrev til fritaksmyndighetene at jeg fremdeles var student, men det hjalp ikke. De hadde tydeligvis fått beskjed om å få fatt i meg og det aktet de visst å gjøre. Ikke mange turde å sette seg opp mot min far den tiden.

Det var en utålelig tanke. Jeg var et fredselkende barn av sekstiåra. Hvordan kunne jeg la meg pådytte en uniform og et gevær, og bli lært opp til å skyte folk? Hvis jeg ikke klarte å komme meg unna dette på regulær måte, skulle jeg alltid finne på noe irregulært. Jeg ringte til en venn på det medisinske fakultetet og ba ham gi meg en kur med medisiner slik at jeg ble totalt uakseptabel for forsvaret. Jeg husker enda ikke hva jeg tok, jeg husker bare at sløvsinnet tok meg. Legen fikk overhodet ingen reaksjoner på reflekstestene sine og blodtrykket mitt var så lavt at de ikke klarte å registrere det skikkelig. Ikke rart at jeg ble himmelfallen da legen erklærte meg som *skikket!* Jeg følte meg nok fysisk nedfor, men enda mer psykisk knekt. Og mens jeg satt utenfor legens kontor, begynte det første virkelige hatet til far å velle opp i meg. Kunne jeg aldri bli kvitt ham, aldri få ristet ham av meg?

Tiden i det militære var et eneste langt mareritt fra de første timene da jeg bokstavelig talt ble ribbet og klipt, ikke bare for klær og hår, men også for identitet. Alt det som gjorde meg til den jeg var helt fram til den endelige dimitteringen. Det var

som om signaturen på innrulleringsarket og uniformen du hadde på gjorde deg fullstendig viljeløs, som en maskindel eller et hvilket som helst bilhjul.

Førsteintrykket mitt var at alle skrek og bannet etter meg, at jeg var offer for en slags sinnsvak aggresjon. Og det gjorde meg redd. Jeg ble skremt over at systemet kunne ha så stor makt over meg. Militærlivet er altomfattende, ikke en flik av livet ditt unngår systemets kontroll, en kontroll som kan være brutal og bokstavelig talt sjokkerende. Jeg fattet ikke at min egen far kunne gjøre dette mot meg, kunne tillate at jeg ble behandlet slik. Og dette var på en måte andre gang hans posisjon som statsminister fratok meg retten til å være meg selv.

Jeg husker tydelig at jeg allerede i innrulleringen ble hvisket i øre: «Du er Smith, ikke sant? Vi skal nok få has på deg, vær sikker!» Da forstod jeg at jeg skulle i det militære for å oppdras, og jeg sverget i mitt stille sinn at jeg aldri, aldri skulle la meg knekke. Uansett hvor mye de forsøkte å ydmyke meg, så skulle jeg ikke la meg kue.

De første seks månedene gjør de det alltid ekstra vanskelig for en. I Afrika står folk vanligvis opp mellom halv-seks og seks. Men i det militære måtte du opp mellom tre og fire hver dag for å gjøre reint på brakka. De var fanatiske. Enhver husmor som hadde gjort reint på denne måten ville endt opp hos psykiater, men her var det brukt bevisst for å bryte ned selvfølelsen din. Det var stor inspeksjon hver fredag morgen. Presis klokka 8 kom øverstbefalende, en nedrig fyr med stikkende, blå øyne, rett inn i brakka der vi stod stive og tause. Du visste at han ikke var interessert i hva vi hadde gjort, men snarere i det vi ikke hadde fått gjort, f.eks. i et eller annet utilgjengelig hjørne. Han spradet rundt, øynene virret rundt i rommet med noe jeg alltid hadde tolket som ondskapsfull, barnslig fryd. Det var patetisk at et voksent menneske kunne leke på denne måten, men det må ha gitt ham en enorm følelse av makt over oss. Og vi var i hans makt. Hvis hans lodne, lille finger fant et støvkorn på vinduskarmen eller på sengehjulene, ville alle bli beordret å være på brakka i week-enden, passer-

sedlene inndratt, den eneste kontakten vi hadde med omverdenen brutt.

Det var under en av disse inspeksjonene at de oppdaget sokkene mine. Sokker i seg selv var ille nok, men disse sokkene som jeg hadde gjemt på en bjelke over senga min, var fullstappet med marihuana! Jeg hadde bare vært i det militære i seks uker, og jeg var faktisk innlagt på sykehus på denne tiden etter en skade under våpentrening. Og det var det som var redningen min. En av de «greie» gutta må ha sladret til øverstbefalende om gjemmestedet, i alle fall forstod jeg det først da militærpolitiet strenet inn på sykesalen, sprekkerferdig av viktighet, som om de skulle arrestere en lenge ettersøkt krigsforbryter.

«Smith,» sa den korte, med fremskutt bryst, «ta på deg skoene. Øverstbefalende vil snakke med deg. Nå.» De geleidet meg gjennom avdelingen, og jeg husker fjesene som skulde forsiktig fram mellom bøker og kartotekkort. Ingen liker å se politiet ta med seg folk. Altfor mange er kommet tilbake derfra i heller dårlig forfatning.

Det bar i marsjtakt over asfalten mot offisersbygningen. Småen med den oppblåste brystkassa banket hardt på døra. Og en stemme brølte «kom inn». Det minnet mest om en tredjearangs krigsfilm. Det var derimot ikke noe å utsette på spenningen. Og da jeg så sokken min på offiserens bord, og offiseren selv som så ut som den heldige vinner i pengelotteriet, da mistet jeg fullstendig motet.

Jeg fikk ikke helt med meg hva fyren la ut om, jeg hadde mer enn nok med å gå igjennom alt jeg hadde hørt om militærfengsler. Narkotikaforbrytelser ble slått hardt ned på i hæren, og jeg betvilte ikke, det gjorde sikkert heller ikke øverstbefalende, at militærdomstolen ville sende meg i fengsel. Det gjorde ikke saken bedre at to gutter nettopp var omkommet i fengslet på grunn av dårlig behandling.

Militærvesenet over hele kloden er beryktet for sine raffinerte avstraffelsesmetoder. I vårt militærvesen har de tillatelse til å drive deg til grensen av det du kan tåle, tre ganger pr. dag. Med andre ord, så kan de få deg helt på kanten av sammenbrudd

som regel ved å tvinge deg til å bære tungt, en sekk murstein f.eks., eller til å løpe i ring i det uendelige. Hvis du brøt sammen så fikk du en bøtte vann over deg og måtte sette i gang igjen på nytt. Slik kunne de drive på. Dette kunne foregå tre ganger daglig 28 dager i strekk. Problemet var bare det at en gutt som hadde en uventet hjertelidelse, plutselig hadde falt død om bare noen måneder tidligere. En annen hadde klaget på magesmerter etter en slik behandling. De ignorerte klagen, og gutten døde 8 timer senere med sprukken blindtarm.

Med dette i friskt minne var jeg ikke videre lysten på et opphold i fengsel. Du kunne nok komme ut i live det gjorde de fleste men du var aldri den samme som før.

Jeg stod i giv akt i det overfylte rommet og sa «javel, sir,» og «neivel, sir,» alt ettersom, til jeg endelig fikk gå. Men dommen var enda ikke avsagt. Hva han egentlig hadde sagt fikk jeg ikke med meg, men det var vel noe i retning av «vi tok deg denne gangen, Smith!»

For en militær domstol har du ingen sjanser. Her tror de at du er skyldig siden du nå engang er innstevnet. Du kan appellere. Da blir du sendt til en høyere rettsinstans som har råderett over enda strengere straffer. En dom her som er nesten selvsagt innebærer skjerpet straff. På denne måten garanterer man seg mot at dommer blir appellert. Å appellere er rene galskapen.

Så er det alle disse formalitetene som er ment å ydmyke deg. Du må ta på deg din beste uniform, som de så under en seremoni fratar deg. Jeg kan huske det feite fliret til øverstkommanderende der han så for seg Smith med en sekk murstein på ryggen, runde etter runde rundt huset.

Heldigvis skjedde ikke dette med meg. Sykehuslegen var en real kar uten sans for de vanlige militære metodene. Han var heller ikke villig til å risikere noe med en som hadde et medisinsk rulleblad som jeg, og som nettopp var blitt såret.

Til øverstkommanderendes forargelse ble jeg dømt til en bot og husarrest i seks uker. Jeg ramlet nesten av pinnen. Jeg var nok mer skremt av fengslet enn jeg hadde villet innrømme. Så

på en måte hadde jeg vunnet første runde. Det viste seg at det ikke var den siste. Men for fremtiden ville jeg ikke spille kortene mine så åpenlyst. Til det hadde jeg for mye å tape.

Det var tydelig at åpent opprør ikke lønte seg i det militære. Derfor utarbeidet jeg en mer avansert plan for hvordan jeg skulle overleve. På overflaten lot jeg som om jeg sleit hardt med å tilpasse meg soldatlivet. Og jeg ble faktisk ganske god til det. Men under overflaten fant jeg stadig nye veier til å bryte regler og score poeng. Jeg fikk meg mang en ekstra fridag, og nøt maksimalt med stoff i selskap med gode venner. Trofaste som de var, hadde de alltid sørget for fester de gangene jeg hadde perm. Og de sørget for piller og blås. Så selv om jeg ikke lenger hadde det store forbruket av stoff inne i leiren, gikk jeg aldri helt tom. Det gikk knapt en dag uten at jeg tok noe.

Men følelsen av bitterhet mot far ulmet. Jeg satt stadig og grublet. Alle var ute etter å forandre meg. De ville ikke vite noe av den egentlige jeg, og skulle på død og liv ha meg annerledes: universitetsledelsen, mine foreldre, og nå hæren. Men jeg var fast bestemt på å ikke gi etter.

Egentlig var jeg vel stadig i forandring. Det var bare ikke en forandring som folk satte særlig pris på. Jeg ble derimot verre, mer innestengt. Og motviljen, sinnet, ja, hatet som jeg følte til foreldrene mine bygget seg opp inne i meg.

Jeg ble dimittert nøyaktig ni måneder etter den første hårk- lippen. Med de siste papirene ferdig utfylt, satte jeg meg i bilen og smatt ut mellom portene som en flaggermus fra helvete. Jeg kunne høre dem smelle i etter meg. Det var som å våkne opp fra et grufullt mareritt. En kilometer lenger nede i veien gikk jeg fullstendig av hengslene. Jeg begynte å le. Hysterisk latter. Ikke videre lystig. Og det var umulig å stoppe. Jeg tråkket inn bremsen og svingte av veien, med tårene strømmende nedover.

Derfra bar det ubønnhørlig nedoverbakke. Det var ikke et snev av idealisme eller ambisjoner igjen. Bare tomhet. Jeg var ikke det minste motivert for å begynne ved universitetet igjen. Det eneste som stod i hodet på meg var å komme meg i sikkerhet hos gamle venner. Og med «sikkerhet» mente jeg

selvsagt en skikkelig rus, bli skikkelig dopa, så lenge og så dypt at det siste grusomme året ble visket ut av hjernen min. Dette året hadde gjort bruddet mellom meg og foreldrene mine endelig. Hele opplevelsen av det militære var så fullstendig ødeleggende og negativ, at jeg sverget aldri å tilgi dem.

5. Narkotikaflukten

På dette stadiet i livet mitt hadde jeg overhodet ikke tanke for Gud. Det eneste jeg hadde vært borti som minnet om religion, var yoga. Og det var fordi en venn hadde fortalt at yoga var en bra måte å bli «høy» på. Han påstod å ha opplevd de merkelige ting som f.eks. at han hadde svevet rundt og dinglet i navlestrengen. Jeg var slett ikke sikker på om jeg ville like akkurat det, men det som tiltrakk meg var forsikringene om at meditasjon gav den samme virkningen som narkotika. Gratis! Det hørtes bra ut. Men problemet var at med mine hasjvaner var jeg så trøtt at jeg aldri kom så langt at jeg fikk begynt engang!

Jeg kom ut fra det militære og hadde markert meg enda sterkere som en ekte hippie. Jeg begynte å følge noen diskusjoner hos en indisk gruppe En Ashram nede i byen. Den ble ledet av en gammel vismann som ble kalt Swami Gi, en skikkelig vismann, med øyne som strålte, kledd i en lang oransje kappe og med et flott, hvitt skjegg. Det var noe uimotståelig ved ham. Han utstrålte noe ekte som du umiddelbart gjerne ville ha del i, og som du var overbevist ville gi deg svarene du søkte, ja, selv svarene på de spørsmålene du *ikke* klarte å formulere. Tankene mine dreide seg fremdeles om det å finne mening bli «høy» uten bruk av noe narkotisk stoff. Men jeg hadde også sans for den gamles ord om å «koble seg direkte til den evige visdoms kilde». «Vi kan lære deg veien til livets elv,» sa de, og jeg må innrømme at det hørtes forlokkende ut.

Endå mer forlokkende ble det fordi det å ta «syre» i seg selv er en helt spesiell opplevelse. Du kan ofte føle at du virkelig er blitt en del av universet, at du kommuniserer med Gud, er blitt ett med skapelsen. Det hele er en dyp, mystisk opplevelse. Og

venner av meg som var på alvorlig leting etter en dypere mening med livet, forsøkte å bruke LSD som en snarvei. Det ville fått mang en ærlig yogalærer til å snu seg i sin grav.

Jeg oppdaget snart at alt det de snakket om i ashram'en kunne jeg nå uten meditasjon. Skjønt min opplevelse må nok sies å ha vært mer halsløs enn religiøs. Og vi nærmet oss kan hende den rene galskap da vi oppdaget hva telepati var. Senere prøvde vi å utforske dette, men jeg blir fremdeles redd når jeg tenker tilbake på den første gangen vi uforvarende kom over det.

Vi satt sammen, en gjeng, og drev hverandre for å komme høyere og høyere. Plutselig gikk det opp for meg at vi hadde samtalt i over en halv time uten egentlig å si et ord. Det gikk opp for oss at vi kunne oppfatte hverandres tanker! Dette var skremmende fordi det blottla selv dine mest hemmelige tanker. Jeg forsøkte å konsentrere meg om tankene mine, husker jeg. Jeg følte at alle andre kunne lese meg som en åpen bok, og det maktet jeg ikke engang å tenke på. Men enda verre: emosjoner og følelser som en normal hjerne hadde begravet i underbevisstheten, de var for vanskelige til å ha framme, begynte å bevege seg på overflaten. Forlengst begravde kvaler og skyldfølelse ble plutselig ikke bare virkelige, men og det var jeg overbevist om synlig for all verden. Det hele var en grusom opplevelse. Senere undersøkte jeg litt om hva som skjer rent kjemisk i kroppen under en rus, og fant ut at hjernen har kapasitet til en hel rekke iakttagelser, men at sanseapparatet blokkerer for en hel del impulser. Vi ville ellers bli totalt bombardert med inntrykk. Det LSD gjør, er å fjerne denne beskyttelsen.

Hjernen vår har også denne filtermekanismen som siler ut det den ikke liker. Dette filteret fjernes også. Når vinduet åpnes på fullt gap får du tanker og ideer som du ellers ville undertrykke. Folk som i edru tilstand ikke ville tore å klatre en stige, får plutselig innfall om at de kan fly og kaster seg ut fra tiende etasje.

Jeg hadde venner som ble gale. De vipet liksom over og

forsvant. Fikk aldri helt kontakt med dem siden.

Men jeg var «hekta». Måtte ha min neste dose. Hvis dette ikke lot seg gjøre i løpet av få dager, fikk jeg abstinenssymptomer, ble nervøs og irriterbar. Det bekymret meg imidlertid ikke.

Jeg ville ha det slik. Stoff var det eneste meningsfulle for meg. Det var viktigere enn alt annet. Ingenting i omgivelsene mine kunne sammenlignes med en narkorus, hverken familie, venner eller arbeide. Alt var tamt og kjedelig, fullstendig uinteressant.

Jeg gjorde penger på å selge stoff på pushing. Det gikk for det meste i marihuana («gress»), fra Mozambique, og LSD som jeg smuglet inn fra Storbritannia. Det var ikke de helt store greiene, bare nok til at jeg kunne betale mitt eget forbruk en tre-fire ganger i uka. Jeg så på meg selv som en vanlig leverandør av varer som det var et klart marked for.

Det kom selvfølgelig til nervepirrende møter med politiet, som jeg etterhvert kom til å hate som en paranoid. De var selve fienden. Og ofte, hvis vi hadde hatt en uheldig rusopplevelse, en «bad trip», fikk jeg det for meg at vi ble tatt, og holdt på å gå fra vettet. Med stoff ble all angst forstørret til det ugjenkjennelige.

Gress hentet jeg selv, men LSD måtte vi få tilsendt fra Storbritannia, smuglet med luftpost. Vi hadde kontakter i London som blandet LSD i en væske. Den tiden tok vi LSD ved å dryppe en dråpe av stoffet på en sukkerbit med en pipette. Mengden stoff i hver omgang er rent mikroskopisk, så dette var den beste måten.

Kontakten i London blandet stoffet. Så tok han et trekkpapir på størrelse med et skriveark og dynket det med 50 til 100 dråper LSD-oppløsning. Oppløsningen var selvsagt fargeløs. Dette ble sendt med posten. Og hvis noen skulle komme til å sjekke brevet, ville de bare tro at trekkpapiret var kommet med ved en feil. Jeg delte papiret i firkanter, på størrelse med en negl, som så kunne spises. Jeg kjøpte en trip fra London for et pund og solgte det for fem, så det var slett ikke ille.

Det var alltid en fare for at et brev kunne bli tatt, men vi tok

våre forholdsregler. Varene ble vanligvis sendt til en fiktiv person som f.eks. John Smith men til vår adresse. Hvis så politiet oppdaget hva det var, kunne vi bare si vi ikke kjente fyren eller at vi ikke skjønnte hvorfor han brukte vår adresse. Da kom de ingen vei. På den måten kunne vi få smuglet 50 til 100 doser ukentlig.

Vi solgte imidlertid aldri narkotika til folk som ikke allerede var brukere. Så en slags moral hadde vi da.

Alle visste hva det kostet, og alle aksepterte at den som tok risken også fikk litt igjen for strevet. Men vi flådde ikke hverandre. Det var et visst samhold, en slags vi-mot-resten-av-verden holdning. Dette varte et par års tid.

6. Arrestert

En dag oppunder jul var noen venner og jeg på vei tilbake fra Mozambique med et spesielt godt parti marihuana. Problemet var bare at min dømmekraft, ikke noe å skryte av til daglig, heller var ytterligere svekket av stoffet jeg hadde inntatt. Og jeg hadde gjort dette så mange ganger at jeg begynte å bli likegyldig.

Den første feilen var at jeg brukte buss på tilbakeveien. Den tiden var det bare afrikanere som reiste med buss, så når en gjeng med hvite tullinger kom ombord ble de lagt merke til. Alle kikket på oss selv før bussen hadde startet opp. Den andre feilen var å klatre opp på busstaket. På taket av bussene i Afrika er det store takgrinder til baggasje alt fra koffertene og sykler, til høns og brukte kjøleskap. Det ser ut som en reisende skrap-handel og har noe glad og lystig over seg. Kanskje det smittet. Da bussen stoppet i Tete bestemte jeg meg i alle fall for å gjemme marihuanaen på et sikrere sted før vi krysset grensen. Jeg klatret opp stigen og skrittet over bagasjehaugen for å finne et trygt gjemmested.

Jeg hadde et par hundre gram pakket inn i bananblader for at de skulle ligne på maiskolber. Det ville nok ingen legge merke til, tenkte jeg. Men hva med meg selv? En hvit som snubler rundt på taket på en buss for svarte er ille nok. Men en hvit som snubler rundt på taket av en buss for svarte, med en hasj-sneip i munnen, det er verre. Til slutt gjemte jeg pakka under reservehjulet og kom meg ned.

Ved grensa ble jeg arrestert umiddelbart. Grensevaktene

fant hasjen med en gang, sikkert etter tips fra sjåføren. Vi ble slept avsted, sjanglende og klagende.

På Salisbury politistasjon ble det et klassisk politi- og røverforhør. Der satt jeg på en stol, krevde å få snakke med min advokat og benektet alt til tross for at jeg stinket marihuana mens en politimann spilte vennlig og en annen tøff for om mulig å lure meg til en rask tilståelse. Sannheten var at de hadde visst om meg en god stund, men ikke klart å få noe på meg. Men nå satt jeg der, og jeg hadde ingen sjanse. Jeg ble løslatt mot kausjon til saken kom opp.

Jeg hadde en meget god advokat. Vi skrev det jeg skulle si i fellesskap og hørte meg i det som om det var prøver til en Broadway-premiere. Han insisterte på at jeg møtte edru i retts-salen, i ordets rette betydning.

Retts-saken ble en lek med ord. Jeg hadde klippet meg for anledningen, hadde dress og slips, jeg var en forbilledlig og alvorstemt ungdom. Ingen av foreldrene mine møtte fram, men mor skrev et brev som karakteriserte meg som «kunstnerisk og idealistisk», og at hun trodde jeg ville bli en konstruktiv og nyttig samfunnsborger.

Politibetjent D.J. Looker sleit seg gjennom sin «på ettermiddagen den 20. desember», og kom opp med mine hasjkolber. Jeg husker jeg så på dem med lengsel, og funderte på hvordan jeg skulle få tak i dem igjen. Imidlertid sverget jeg at jeg bare brukte hasj i det små, og hadde begynt for moroskyld på universitetet. Dommeren, Mr. Gerald Rose, sa at jeg virket som jeg angret og var fast bestemt på å slutte, og at han av den grunn ikke ville fengsle meg. I stedet fikk jeg en dom på 250 rhodesiske dollar (ca. 1500 kroner), og seks måneder betinget fengsel. Det kunne vært verre.

Utenfor ventet venner. De ilte til, og skyset meg avsted i bil. I jubelstemning for vi avsted, jeg med en nyrullet røyk i hånden før vi hadde rundet første sving. Avisene fikk ikke fatt i saken før den kom opp for retten, men da stod det over første-sidene i alle verdens aviser: «Smith's sønn sinugler hasj», «Statsministerens sønn tiltalt for narko-smugling». Det stod i New York

Times, i britisk presse og jeg fikk presseutklipp fra fjerntliggende steder som Los Angeles, Canada og New Zealand.

Det var det. Nå var det gjort. For foreldrene mine var det hele ganske pinlig. De visste at livet mitt var temmelig vilt, men ikke at jeg hadde kommet så langt som dette. I dag vet jeg at de aldri stoppet å være glad i meg. Men jeg ble fullstendig avvist av kretsen de vanket i og av vennene deres. Selv en del av familien brøt alle forbindelser uten videre. Jeg eksisterte ikke for dem. «Som dere vil,» tenkte jeg, snudde ryggen til dem og gled enda lenger bort.

Far til en venn av meg gav meg arbeid i en fotobedrift noe jeg alltid hadde interessert meg for og jeg begynte å betale boten mens jeg forsøkte å kombinere arbeid og stoffbruk. Og det er ingen enkel sak.

7. Den kronglete veien til Kristus

Mens familie og venner forsøkte å radere meg ut av hukommelsen, var det to fremmede kvinnegrupper som begynte å be for meg. Den ene gruppen var amerikansk og den andre holdt til i Sør-Afrika. De kjente meg ikke, bortsett fra det de hadde lest i avisene, men likefullt tok de på seg å be for meg hver uke. Den gangen visste jeg ikke noe om dette, selvsagt, og hadde vel ikke blitt synderlig imponert, heller. Men når jeg ser tilbake er det ingen tvil om at det var på dette tidspunktet at Gud begynte å påvirke livet mitt.

Det var mange grunner til at jeg begynte å tenke på Jesus Kristus for alvor. Filmen «Jesus Christ, Superstar», var den ene. Den fascinerte meg, husker jeg. Denne utgaven av Jesus kunne jeg identifisere meg med, og det var nytt for meg. Han var ikke den høykirkelige, anglikanske Jesus innhyllet og utilnærmelig i kappe og røkelse. Tvert om. Denne Jesus kunne gjengis i popmusikkens språk, han var delvis motrevolusjonær, delvis mystiker. Det var flere trekk ved ham som jeg kunne like. Det var nesten som om jeg hadde noe til felles med Jesus.

Mange kristne har senere fortalt at de reagerte på dette musikkspillet, men for meg var det det første skrittet på veien.

For første gang forstod jeg at Jesus ikke betydde at alt skulle være som før. Han hadde ikke tilpasset seg det mønsteret folk forventet av ham. Han hadde vært en opprører, og det kunne jeg identifisere meg med.

Senere kom «Godspel», som var en oppjazzet versjon av Matteusevangeliet. Det traff meg hjemme. Jeg elsket musikk,

og her gikk folk kledd akkurat som oss, med langt hår, jeans og blomster; og alle snakket de om Jesus. Jeg følte at Jesus, på sett og vis, var en av oss.

Noe annet som slo meg var at Swami Gi, nede i ashram'en, også kunne snakke om Det nye testamente og Jesus Kristus. Kanskje det var visdom også i vestlige trossystemer?

Men jeg var ikke på bevisst leting etter Gud. Narkotikaen var selve livet, selv om forbruket hadde avtatt noe etter at jeg startet å arbeide. Alt dreide seg om meg og mitt. En nær venn fortalte at han hadde møtt Jesus under en skikkelig rus. Og selv om dette lød temmelig sprøtt, innså jeg at møtet var virkelig nok. Men jeg misunte ham ikke.

Så, en ettermiddag, hendte det noe merkelig. Jeg hadde fått meg en blås på en av yndligsstedene mine. Forbruket var skåret maksimalt ned i løpet av dagen, og den beste trip'en ble spart til hjemveien. Da kunne jeg sette meg på favoritt høyden min og nyte solnedgangen. Afrikanske solnedganger kommer plutselig og vakkert, og enda vakrere blir de med litt malawi-gress.

En kveld jeg kjørte hjemover, ruset selvsagt, hørte jeg en stemme som vitterlig kom fra baksetet. Stemmen sa: «Gå hjem og les i Det nye testamente.» Jeg gikk nesten ut av mitt gode skinn. Noen måtte ha lurt seg inn mens jeg røykte. Et raskt blikk i speilet. Ingen der. Jeg tråkket inn bremsene, og svingte av veien. Jeg skalv og kunne knapt trekke i håndbrekket. Jeg var sjokkert over å plutselig oppdage at noen satt i bilen. Jeg kastet meg rundt for å se hvem det var. Det var ingen. Som besatt endevendte jeg bilen, som om jeg lette etter en mynt eller lignende. Det var ufattelig at det ikke var noen. Jeg var fullstendig forvirret, unntagen på ett punkt: stemmen hadde vært virkelig. Det var ingen hallusinasjon. Stemmen var virkelig, og innerst inne visste jeg hvor den kom fra.

Jeg dro ikke rett hjem og fant fram en bibelen. Jeg kjørte litt rundt og forsøkte å få opplevelsen ut av tankene mine. Det var umulig. Den kom stadig tilbake. I to hele dager prøvde jeg å skyve det hele fra meg, finne en forklaring. Men egentlig visste jeg at stemmen var Guds, og at han snakket direkte til meg. En

kveld gav jeg opp motstanden og bestemte meg for å finne et nytestamente.

Det siste du ville trodd om en fyr som meg, var at jeg skulle ha en bibel. Jeg hadde ikke lest i en bibel siden jeg var ganske liten, og det hadde aldri betydd noe for meg. Men vel hjemme åpnet jeg kommodeskuffen, og der, helt øverst, lå et Gideons nytestamente som jeg hadde fått på skolen ti år tidligere. Til denne dag er det en gåte for meg hvordan det hadde havnet der. Jeg må ha drasset det med meg gjennom universitets-årene, i det militære og fram og tilbake i tiden som stoff-misbruker. Uten at jeg hadde den minste peiling på det.

Denne natten, derimot, lå det øverst i den første skuffen jeg trakk ut.

Jeg begynte på Matteusevangeliet, og forstod at jeg hadde vært borti det tidligere. Noe av det husket jeg vagt. Men like fullt var det som å lese det hele for aller første gang. Jeg hadde aldri helt forstått det jeg leste. Nå var det som en fantastisk ny åpenbaring. Det var umulig å legge den fra seg. Så fort jeg fikk tid plukket jeg den opp, og i løpet av et par dager hadde jeg pløyd meg helt fram til Åpenbaringsboken.

En annen og pussigere ting var at selve boken gav meg hallusinatoriske opplevelser. Jeg røykte ikke stort denne tiden, og var ikke egentlig ruset, men jeg minnes at da jeg så på bibelen, så virket det som om den pustet, pulserte i hånden min. Og ordene skinte fra sidene og sprang nesten rett inn i meg. Jeg husker at jeg tenkte: «denne boka lever jo!»

Et par uker senere ble jeg bedt med i kirken av en kar som het Neil Gibbs. Han arbeidet på et trykkeri like nede i gata. Dette fascinerte meg, delvis fordi han ikke visste hvem jeg var annet enn som den unge fotografen i nabobygget og delvis fordi dette var første gang jeg var bedt med i kirken. Jeg hadde blitt truet til å gå i kirken, men aldri invitert dit. Det var ikke bare det jeg leste som gjorde meg interessert, men også at denne spesielle kirken var kjent som ganske løssluppen et sted med glede og mye lyd, med en prest som ble sett skjevt til av andre prester. Klart jeg ble med!

Men da søndagen nærmet seg, fikk jeg kalde føtter. Sommerfuglene dukket opp, og jeg ville trekke meg. Jeg hadde en vag fornemmelse av hva som ventet, og jeg var skremt. Det var klart at jeg var kommet til et punkt hvor jeg måtte gjøre noe. Gud var blitt virkelig for meg, og det jeg leste og følte virket sterkt. Jeg begynte å innse det store gapet mellom måten jeg levde på og det jeg visste var rett. Innerst inne visste jeg at denne søndagen var viktig. Her måtte det handles.

Jeg besøkte vennene mine etter tur denne ettermiddagen. Jeg håpet at en eller annen skulle finne på noe; ta en røyk, en skikkelig rus, eller bare en alminnelig rangel. Hva som helst. Men de var enten bortreist eller opptatt. Dette hadde aldri hendt før. Og det ble klart at unnskyldningene for å slippe å gå i kirken var ganske tynne. Jeg dro på universitetet, og satte meg i studentforeningens bar med en øl, og tenkte, «nå setter jeg meg her og drikker til jeg har glemt det». Jeg drakk temmelig fort. Den gikk virkelig innpå meg, denne gudstjenesten. Jeg var faktisk nervøs.

Etter en halv time kikket jeg opp og fikk til min lettelse se en gammel kjenning, Barry Jobert. Han var en av de gode, gamle hippiene. Han kom imot meg, satte seg ned, og tok seg et glass øl.

«Hei, Al.»

«Hei, Barry.»

«Har ikke sett deg på en stund.»

Jeg lente meg bakover og strakk godt på beina. «Å, jeg har da vært her!» Jeg husker jeg så på ham og smilte, lettet over å se ham. «Og du. Hva gjør du her?»

«Jeg var faktisk på vei til kirken. Kjenner du Mabelreign kirken. Der tror jeg det blir bra i kveld.» Han så på det uttrykksløse ansiktet mitt. «Blir du med?»

Det var ikke til å tro. Denne fyren trodde ikke på Gud. Han var ensvorenhippie. Det var for sterkt. Her var jeg gått tom for unnskyldninger, hadde søkt tilflukt på studentpuben. Og så kommer denne fyren som jeg ikke hadde sett på lang tid, og ber meg med til den selvsamme kirken som jeg akkurat hadde

flyktet fra! Noen forsøkte tydeligvis å få kloa i meg. Så jeg sa, «umulig, Barry, vi kommer for seint. Hva med neste uke?»

Han lo. «Det trenger du ikke bekymre deg for, Al.» Han kom seg på beina, og helte i seg resten av ølet. «Kom igjen, kompis.»

Jeg hadde jevnt og trutt brukt stoff i seks år, og var temmelig vant med hallusinasjoner. Men det som hendte den neste timen, kom som et sjokk. Vi dro gjennom byen midt i solnedgangen, og ble mottatt av en hyggelig kar på kirketrappa. Bare det var forbløffende. Det eneste jeg hadde fått i andre gudshus, var en salmebok slengt i fanget. Men denne fyren så ikke bare glad ut sjøl. Han var tydeligvis glad fordi jeg kom, også.

Vi kom inn i en fullsatt sal. Folk virket avslappet, klappet i hendene, sang, trampet takten, og mye annet. Jeg kom fra et presbyteriansk miljø, og var sjokkert! Kirken var ikke et sted der en skulle ha det moro. Jeg var forbløffet. Sannsynligvis sang jeg med, det husker jeg ikke så nøye, men jeg minnes følelsen av at Den hellige ånd var tilstede. Og da fikk jeg se Jesus Kristus.

Han stod framfor meg, og så nøyaktig ut som jeg hadde ventet. Ansiktet hans husker jeg ikke. Kanskje jeg ikke så det, men jeg så selve skikkelsen, lyset, varmen, de utstrakte armene, og jeg visste at han bad meg om å gi livet mitt til ham.

Alt hendte liksom på en gang, rommet pulserte, lyset dirret. Det var uendelig mye voldsommere enn alt jeg tidligere hadde opplevd gjennom narkotika. Det virket som selve bygningen pustet. Og disse fysiske opplevelsene var bagateller i forhold til det som foregikk inne i hodet mitt.

Da det gikk opp for meg at jeg så Jesus, trodde jeg at jeg hadde fått et hjerteanfall. Jeg følte at det knytte seg til, og stoppet. Og jeg var overbevist om at det ikke ville starte igjen. Jeg tror jeg fikk panikk. Der stod Jesus og ba meg gjøre noe for ham, og konsekvensene av det var mer enn jeg kunne klare. Jeg forstod det ikke helt. Jeg forstod bare at jeg ble bedt om å gjøre noe som ville forandret mitt liv drastisk. Min sikkerhet hadde ligget i livsstilen og i det selvbildet jeg hadde bygget opp;

venner, narkotika og minner, alt sammen var blitt en del av meg. Og det var dette følte jeg at Kristus ville jeg skulle gi avkall på; glemme den jeg trodde jeg var, og ta et trosskritt inn i det ukjente. Det var for mye for meg. Jeg kunne ikke gjøre det. Jeg løp ut bakveien, gjennom den tettpakkele forsamlingen, og i hodet hadde jeg bare dette ene ordet «nei».

Jeg våknet opp på trappa utenfor og visste hva jeg hadde gjort. Jeg hadde møtt den levende Gud ansikt til ansikt, men hadde avvist ham. Nå hadde ikke livet noen mening. Jeg kikket opp mot stjernehimmele, og ventet faktisk at lyne skulle slå ned og utslette meg. Hvorfor skulle Gud tillate at jeg fikk fortsette å leve. Her satt jeg. Hadde motsagt ham midt i ansiktet. Hadde han da noen grunn for å bry seg om meg? Kunne han ikke bare viske meg ut med en håndbevegele?

Jeg følte meg tom, fullstendig tom. Ikke anger. Bare tomhet. Og jeg begynte å be om en ny sjanse.

Jeg husker ikke noe fra de neste to ukene, annet enn at jeg ba. Jeg husker ikke engang om jeg gikk på arbeidet. Jeg bare ba om å få en sjanse til. Jeg var på nippet til å bli feid bort, trodde jeg. Og hvert øyeblikk kunne være mitt siste. Jeg trodde jeg ville bli overkjørt av hver bil jeg fikk øye på. Jeg hadde nok ingen teologi, men jeg var ikke i tvil om hvem Gud og Jesus var. De hadde ingen bruk for meg. Og min fornektelse kvalifiserte meg til et evig liv utenfor hans nærhet. I to uker levde jeg i et levende helvete.

Så våknet jeg en morgen opp med en helt ny følelse. Jeg følte fred, og at Gud ville gi meg en ny sjanse. Det hele var så frigjørende og skjønt at jeg kastet meg inn i det. Denne gangen trengte jeg ikke betenkningstid. Jeg kom meg ned på kne, «Ja, Herre,» ba jeg, «ta meg hjem».

Etter to uker gav den kristne rockegruppa «Living Sound» en konsert i kapellet, og da overgav jeg meg til Kristus. Jeg kom i kontakt med tre skikkelige sjelesørgere: en av prestene i nabolaget, Gary Strong, som hadde arrangert konserten, Terry Law, som reiste med gruppa, og Don Norman som var prest der på stedet. De viste meg Guds ord, og forklarte meg hva som

hadde hendt. Gary og Don skulle bli mine venner og sjelesørgerer i mange år. Og vi møtes faktisk enda for å dele troserfaringer og utfordringer.

Men i disse aller første dagene var jeg bare en alminnelig, utfreaket hippie. Jeg hadde plutselig opplevd ting som jeg ikke kunne fornekte; at Gud var virkelighet og hadde gitt meg liv i Jesus Kristus. Men det var alt jeg fattet. Ellers var livet mitt som det hadde vært. Det var ennå så mye ugjort.

8. Tilgitt!

Men alt var likevel ikke som før. Noe hadde hendt. Jeg visste for det første at jeg var blitt et nytt menneske. På utsiden var jeg ikke særlig forandret. Men på innersiden var alt ganske annerledes, som om tusen knuter var løst. Og jeg hadde blitt kvitt, virkelig kvitt, alt hatet. Ikke bare ble forholdet til familien min gjenopprettet, men forholdet mitt til politiet ble dramatisk endret. Rent rasjonelt er det vanskelig å uttrykke, og forstå, hva slags hat jeg nærte til politiet. Men da jeg ble tatt, følte jeg meg virkelig urettferdig behandlet.

Det var fullstendig meningsløst. Men politiet var blitt min fiende nr.1. Vi var de snille guttene som forsøkte å leve vårt eget liv, gjorde ingen fortredd, og de var gestapo, «the establishment», som hadde makt til å trakassere oss fattige, fredselkende, hippier.

De to som hadde arrestert meg sto øverst på hatlista. Jeg drømte om måter å ta knekken på dem. Av natur var jeg ikke særlig aggressiv, så jeg så for meg at de ble overkjørt av bussen, eller trampet i hjel av omstreifende elefanter. Men når jeg traff dem på gata, begynte jeg å skjelve. De var i den grad blitt selve fienden, at bare det å se dem var problematisk.

Et par måneder etter omvendelsen traff jeg den ene, Roy Welsh. Han var på verkstedet med bilen sin, og jeg skulle fylle bensin. Før jeg visste ordet av det hadde jeg gått bort til ham. «Hei, Roy. Husker du meg?» Jeg rakte ut handa. Han kikket opp fra hjulet han drev og undersøkte, og real som han var tok han meg i hånden. Han så noe overrasket ut.

«Selvsagt husker jeg deg, Alec Smith. Hvordan har du det?»

«Bra, takk. Måtte bare hilse på deg.» Jeg gjorde en liten

pause, og han lurte tydeligvis på hva jeg ville si. «Jeg ville bare si deg at jeg er blitt en kristen. Har gitt livet mitt til Kristus. Det er helt topp. Du skulle prøve det!» «Fint. Kjempefint,» sa han, og så enda mer forvirret ut.

«Ville bare fortelle deg det.»

Først da jeg igjen satt i bilen oppdaget jeg hva som egentlig hadde skjedd: fiendskapet var borte. Jeg hadde tvert imot villet snakke med ham.

Jeg ble ør av glede. Men hva stakkars Roy egentlig følte var han altfor høflig til å fortelle meg.

Den andre politimannen fikk det enda tøffere. Han het Dave Looker og hadde vitnet mot meg i retten. Jeg følte at Gud rett og slett ba meg gå å besøke ham, og gi ham en bibel. Jeg kjøpte flere bibler i slengen, i de første ukene. Jeg gav dem bort til folk jeg nærmest stoppet på gata.

Det hele var litt merkelig; å gå egenhendig opp de store, vide trappene til hovedpolitisentralen i Salisbury, og inn den mørke porten. Jeg stanset opp ved skranken, foran en betjent som slett ikke smilte.

«Kan jeg få treffe Dave Looker, Narkotikaavsnittet.»

«Hva er navnet ditt?»

«Alec Smith.»

«Har du en avtale?»

«Nei.»

Politibetjenten så på meg uten et ord et kort sekund, tok opp et svart telefonrør, slo to siffer, ventet et øyeblikk før han sa: «Dave? En Alec Smith vil treffe deg. Sender du ned noen?»

Så var det å vente på enda en betjent. Jeg ble geleidet uten et ord gjennom de kjente korridorene, forbi rommet der de hadde tatt fingeravtrykk og fotografi, og inn på Dave Lookers kontor. Jeg hadde med et godt innbundet eksemplar som jeg holdt nesten krampaktig på.

Roy hadde kanskje advart ham, for han virket ikke synderlig overrasket. Han lyttet til det jeg hadde å fortelle. Før jeg gav ham bibelen.

Morsomt nok så traff jeg Dave i byen bare noen uker senere.

«Hei, Al,» ropte han etter meg gjennom bilvinduet idet han passerte, «jeg har bibelen din ennå».

Forholdet til min egen familie ble bedre fra første dag. Først nå lærte jeg å kjenne dem som de menneskene de var. Spesielt min bror, som jeg knapt hadde kjent tidligere. Han var noe eldre enn meg, og totalt ulik. Vi levde i to forskjellige verdener. Vi ble gode venner, og det var som om familien ble den gode, gamle igjen noe den ikke hadde vært siden tiden på gården.

Selvsagt forsøkte jeg å omvende dem alle. De første seks månedene var jeg en sann plage. Jeg ble en pågående evangelist blottet for kunnskap og visdom, selvsagt, men med en god porsjon tro. Jeg for rundt i Jesus-rus, og klarte meg med det. De fleste visste ikke hva de skulle mene, kanskje dette bare var en ny måte å skeie ut på? tenkte de kanskje. Jeg husker far spurte meg om jeg noensinne hadde vurdert å gjøre noe *moderat* for en gangs skyld.

Men jeg lærte å elske og sette pris på foreldrene mine igjen. Det viste seg å være ensidig siden de aldri hadde mistet sin kjærlighet til meg. De likte ikke at jeg hadde vært hippie og sto maktesløse overfor livsstilen min, men de sluttet aldri å elske meg. Heller ikke hadde de mistet troen på at det hele ville ende godt. For første gang siden vi flyttet inn i statsministerboligen, var jeg i godt humør hjemme, likte de andres selskap, og hadde ikke noe trang til å flykte til venner.

Far tvilte aldri på min omvendelse. Fra første stund var han henrykt over det som hadde skjedd. Han aksepterte at jeg måtte være overaktiv til å begynne med, før jeg falt til ro og fant balansen igjen. Skjønt, han hadde ingen ide om hvor det hele ville ende. Det var heller ikke tvil i min sjel. Jesus hadde frelst meg fra tå til topp. Jeg hadde vært en opprører uten retning, nå hadde livet mitt mening og vitalitet. Og selv om jeg enda ikke var klar over det, så forberedte Herren meg på arbeidet i en virkelig revolusjon, en som skulle få enorm innflytelse på mine landsmenn, svarte som hvite, i en kritisk tid i vårt lands historie.

9. Svart raseri

Den eneste vennlige tanke Arthur Kanodereka hadde sendt en hvit mann, hadde vært overfor en *død*, hvit mann. Og selv da varte sympatien ganske kort. Det hendte at han så de lemleste-de kroppene til svarte og hvite soldater i bushen, med magen istykkerskutt og kroppsdeler revet i filler. Da hadde tanken meldt seg: «Er det virkelig dette Gud vil?» Men det rokket ikke ved hans grunnleggende overbevisning om at det aldri kunne komme noe godt fra en hvit mann, og at det bare var ved regulær krig at hans folk kunne bli fri all undertrykkelse.

Da geriljakrigen startet i Mount Darwin, i 1972, var Arthur Kanodereka prest i den lokale, svarte metodistkirken. Han sympatiserte fullt og helt med nasjonaliststyrkene. Han var et slags bindeledd mellom geriljaen og de svarte ungdommene i byen, som han oppmuntret til å la seg verve i kampen. Han og vennen hans organiserte matforsyninger til de som kjempet, trøstet og oppmunterte dem under kampene, informerte dem om mulige angrepsmål, og nøret opp under hatet til det hvite styret.

Det falt aldri i Arthurs tanke at han hadde presteansvar også for den hvite befolkningen. Hans far hadde vært en gudfryktig, varmhjert et evangelist som snakket om Kristus til alle som ville lytte, med unntak av Arthur. Tiden ved college gav ham en historisk forståelse av de hvites intoleranse og undertrykking av de svarte. Det gav næring til hatet hans.

Hatet og bitterheten ble bare sterkere i ham etterhvert som han daglig så den hånlige oppførselen og arrogansen til de hvite, deres forfengeligheit og rikdom, og kontrasten til sitt eget folks ynkelige fattigdom og fornedrelse. Han mente at Bibelen

bare styrket ham i dette raseriet. Han mente til slutt å ha rett til å hate, og at han, som prest, pliktet å tale nasjonalistenes sak.

Han måtte lide for det. Tre ganger ble han arrestert av sikkerhetsstyrkene, og tre ganger ble han torturert. Han fikk elektrosjokk, og ble heist naken opp etter bena. Innen de skar ham ned, var han nesten frosset ihjel.

Dette forsterket bitterheten som syntes å pakke seg rundt ham. Kjærlighet hadde han bare til overs for de unge guttene han hadde rekruttert til bushen. Han stelte med dem som om de skulle være hans egne sønner.

Ingen kunne bebreide afrikanerne for at de følte som de gjorde. Min fars regjering var antakelig den mest rasistiske og undertrykkende de noen gang hadde hatt. Far mente selvsagt noe annet. Han mente oppriktig at de hvite, som hadde bygget landet opp fra bunnen, også hadde rett til å utvikle det videre. Han var overbevist om at det ville ta lang tid før de svarte afrikanerne var istand til å styre landet på en «sivilisert» måte. Og han var ikke til å rokke.

Kort etter at han var kommet til makten, forviste han Nkomo og andre nasjonalister til utkantdistrikter. Og etter dem fulgte en stadig strøm av svarte ledere, til så og si hver betydningsfull leder, enten var forvist eller fengslet. Deretter forbød han partiene deres.

Det er vel verd å nevne at disse nasjonalistene ble behandlet uten lov og dom. Far forlenget faktisk tiden for slik behandling, fra ett til fem år. Og enda kunne de godt bli arrestert igjen.

Da han var kvitt nasjonalistene, og hadde forbudt partiene deres, stengte han de avisene som hadde sympatisert med dem. Argumentet hans var at dette ville dempe den stygge volden som dominerte i denne tida svarte bekjempet svarte og han var ikke uten suksess her. Men de svartes rettmessige krav om frihet ble like effektivt kneblet. For å sikre seg mot lekkasjer, satte han radio og TV under statlig kontroll. De større avisene fikk være i fred, men de kunne ikke føle seg trygge mot sensur, hvis regjeringen mente de hadde gått for langt.

Dessverre gjaldt ikke sensuren begge veier. Avisene hadde

leserbrev med de styggeste rasistiske synspunkter. Den klassiske var selvsagt, som en på høyresida kom med, at Jesus Kristus selv hadde vært hvit!

Denne offentlige svertingen av svarte afrikanere ble fulgt opp med en paranoid kommunistfrykt. Alt og alle som ikke var på linje med far og regjeringen, ble stemplet «kommunister». Dermed var jo en stor del av verden karakterisert. Spesielt etter UDI-erklæringen der de hvite erklærte seg uavhengige fra Storbritannia da svært få var på vår side. Politikere fra alle leire, internasjonale finansfolk, Kirkenes Verdensråd og det amerikanske Fredskorpset, for å nevne noen, ble anklaget for å ha sammensverget seg mot Rhodesia. En av partiets parlamentsmedlemmer gikk så langt at han kalte FN for «verdens mest kommunistiske og djevleske institusjon».

Rhodesisk Front propaganderte med at de var de eneste hvite som hadde mot til å bygge et virkelig bolverk for kristen sivilisasjon i det sørlige Afrika. Egentlig var fars regjering så fundamentalt anti-kristen at deres påståtte forsvar for kristne verdier gjorde kristendommen stor skade. På denne måten fortonet kommunismen seg enda mere rosenrød for kuete og undertrykte svarte.

Men Afrikas sår skrev seg fra den tidligste settler-tiden. Fra første stund protesterte afrikanerne på at de hvite hadde delt opp jorda seg imellom, og henvist de svarte til såkalte stammeområder (Tribal Trust Lands), som fort ble overbeskattet og utarmet.

Afrikanerne ble kvalme over at de hvites fortjenester fra jordbruk og gruvedrift baserte seg på billig, svart arbeidskraft. De gjorde det godt fordi lave, afrikanske lønninger gjorde dem konkurransedyktige på verdensmarkedet. Hvit arbeidskraft ville vært langt dyrere. Dermed ble settlerne rikere, mens urbefolkningen forble fattig.

Når sant skal sies, så fantes det hvite som brydde seg om de svarte de hadde slått seg ned iblant, som aldri støttet rasistregimet. De kunne bygge skoler for svarte på gårdene, og se til dem når de var syke. Men stort sett hadde europeerne ingen

intensjoner om å dele rikdommene i sitt nyoppdagede land.

To andre forsømte felt som bidro til nasjonalistenes sak, var afrikanernes helse og utdanning. Like til uavhengighetsdagen hadde svart helsestell nærmest vært en ukjent størrelse, mens de hvite skrøt av en helsestandard på linje med Europa.

Det de hvite, inkludert far, fryktet mer enn noe, var utsiktene til å få en utdannet, afrikansk befolkning. Det ville for alvor true status quo. Regjeringens politikk gikk derfor ut på å gi svarte teknisk utdanning, noe som ville begrense arbeidsmulighetene deres til manuelt arbeid, og som bare ville gi dem et minimum av akademisk kunnskap. Da ville de kanskje holde seg på matta.

I en uttalelse som fars undervisningsminister gav Parlamentet i 1966, het det at det ikke var behov for utdanning av den store majoriteten afrikanere så lenge de kunne lese og skrive. Unntatt fra dette var lærere, sykepleiere og noen få, lavt rangerte stillinger i politiet.

Mange afrikanere gikk så langt som til å hevde at far bevisst forsøkte å svekke det afrikanske utdanningsvesenet, svakt som det allerede var, for å gjøre det vanskelig for de svarte. Det var jo slik at befolkningen på den tiden økte drastisk. Når så far dempet veksten i svart utdanning, betydde det at færre fikk skolegang. Han hevet skolepengene, som innebar at enda færre hadde råd til utdanning, og han internerte mange lærere for deres «nasjonalistiske sympatier».

Jeg bør gjøre det klart at far ikke hørte til dem som hatet svarte afrikanere. Han hadde et godt forhold til arbeiderne på gården. Men holdningen var paternalistisk, og han kunne ikke utstå afrikanske nasjonalister med eksamenspapirer og tro på at de kunne styre landet bedre enn de hvite.

Med en slik fast og lovfestet undertrykking, var det ikke til å undres at menn som Arthur Kanodereka mente at deres eneste sjanse lå i væpnet opprør.

10. Anger og innsats

Jeg hadde vært uvitende om alt dette. Men da jeg ble omvendt ble det med ett klart. Jeg så hva som faktisk skjedde i landet mitt. Jeg så rasediskriminering for første gang. Jeg oppdaget den daglige fornedrelsen og ydmykelsen av svarte, og den arrogante, bevisstløse holdningen til mange hvite holdninger jeg tidligere aldri hadde sett var arrogante. Sakte, men sikkert, gikk det smertelig opp for meg hvor ufølsom jeg hadde vært, og jeg innså at min egen selvopptatte livsstil hadde bidratt til denne bitre rasekonflikten, som nå utartet til full borgerkrig. På den tiden jeg ble omvendt, ble kløften mellom de svarte nasjonalistene og min fars regjering større. Sorte og hvite som hadde levd side om side i fordragelighet, begynte å se på hverandre med en frykt og mistenksomhet som var ny. Svarte holdt alle hvite for å være rasister, like fanatiske og korrupte. De hvite, på sin side, begynte å se på alle svarte som potensielle, om ikke reelle, kommunister.

I 1974 hadde krigen pågått i et par år, og jeg hadde vært en kristen i 18 måneder. Men jeg hadde problemer. Jeg fikk meg bare ikke til å gå i kirken på søndager, klappe i hendene og si «pris Herren,» for så, på mandagen, å glemme at landet holdt på å ødelegges av en forferdelig hatskrig.

Det måtte finnes et svar, en vei ut av dette. Jeg tvilte ikke på min kristne opplevelse, og jeg var overbevist om at den måtte kunne brukes i denne kampen. Ikke noe problem kunne da være for stort for Gud? Og ingen områder lå vel utenfor Kristi interessefelt? Jeg var overbevist om at Gud hadde en plan, også i alt kaoset i Rhodesia den tiden.

Jeg var oppvokst i et politisk hjem, og hadde gått på universitetet med venner som var politisk interessert. Med ny kraft slo

det meg at det jo er politikerne som styrer og tar avgjørelsene. Men kristne har hatt vanskelig for å delta i politikken. De er lykkelige over å kunne omvende en hippie her, eller en forretningsmann der. Politikere, derimot, lever i en sfære langt bortenfor Kristus, på den andre siden av en dyp kløft. Uten å vite hvorfor ønsker vi ikke å nærme oss dem, vil ikke bli involvert, selv når de er en direkte fare for landet. Jeg ble overbevist om at siden det er politikerne som sitter med makten, så er det nettopp blant dem at Kristi innflytelse trengs.

Jeg følte at det var behov for en gruppe kristne som med Guds hjelp var klare til å arbeide blant politikerne. Men hvordan? Og hva kunne jeg gjøre? Mens jeg grublet på dette, traff jeg noen helt spesielle mennesker. De kom fra forskjellige kirkesamfunn og samfunnslag, det var studenter og statstjenestemenn, universitetslærere og husmødre, svarte og hvite. De var kommet sammen gjennom Moralsk Opprustning noe jeg inntil da ikke ante hva var. Det var tydelig at de hadde en ting felles: troen på at Gud, ved den Den hellige ånd, både kunne forandre menneskers og nasjoners liv. Men vi måtte hjelpe ham. Som engasjerte kristne, måtte vi la oss bruke av Gud i hans arbeid. Men hva gikk dette arbeidet ut på? Og hvordan kunne han bruke oss? En ting var vi sikre på: Rhodesias problem kunne ikke løses bare med politikkenes hjelp. Skulle man få til en varig fred, måtte det virkelig helbredelse til i forholdet mellom svart og hvit og mellom stammene innbyrdes. Med Guds hjelp skulle vi få igang denne prosessen.

Desember 1974 møttes noen av oss i Bulawayo for å legge en slagplan. Vi var overbeviste om at Gud hadde en plan for landet vårt. Det var opp til oss å stille oss slik at vi kunne fatte den. Under studier og bønn ble vi klar over behovet for forsoning ikke bare mellom grupper men mellom den enkelte og deres familie, og mellom den enkelte og Gud.

Jeg kommer aldri til å glemme hva Archie Mackenzie fortalte meg. Han var tidligere britisk ambassadør ved FN, og fortalte om et typisk FN møte, der et større internasjonalt problem ble diskutert: «Problemene på bordet var enorme, men ingen ting

sammenlignet med problemene *rundt* bordet.» For ham var det meningsløst å snakke om splittelsen mellom USA og f.eks. Sovjet, når politikeren som snakket var som en fremmed overfor kone og barn. Man måtte forsones i sitt privatliv før man kunne forstå eller forsones på et nasjonalt nivå. Vi har altfor lett for å se på politikere som politikere, og glemmer at de også er mennesker. Men dine personlige følelser og holdninger er jo nødt til å farge dine politiske avgjørelser.

Mens vi ba og snakket om alt dette, ble vi overbevist om at Gud ville vi skulle organisere en internasjonal konferanse for å luften begge sider av forsoningsproblematikken, det nasjonale og det personlige. Målet for en slik konferanse skulle være å skape forandring i den enkelte, som så igjen skulle få følger på det politiske plan. Det betydde at Gud måtte inn i bildet.

I Europa antar jeg at en konferanse med politikere og industrifolk, der Gud var på dagsordenen, ville bli sett skjevt på. Men slik er det ikke i Afrika. Det er nok riktig å si at Gud er mer virkelig for Afrika og afrikanerne, enn for England og engelskmennene. Den tradisjonelle afrikaner er langt mer i pakt med Gud, enn det desorienterte, sofistiserte vestens menneske. Vår tilnærming til problemene ble nok sett på som radikal, men sterkt ikke enfoldig det skulle tiden vise.

Atmosfæren rundt en slik sammenkomst måtte være uanstrengt, dersom delegatene virkelig skulle lære hverandre å kjenne personlig. Vi måtte ikke ha den spenningen som presse og referater skaper. Da var sjansene større for at vi skulle oppdage og samtale om felles problemer og mål. Jeg kjente ikke til at det fantes fora der motstandere kunne legge denne motstanderrollen til side og snakke direkte med hverandre. Vi besluttet å dele møtet i to typer sesjoner: nasjonale, der emnet kunne være «Jordbruk i Afrika», «Industri og industriforhold», og et mer personlig, med tema som barneoppdragelse, familie osv. Noen delegater ble invitert til spesielle emner, mens andre ble oppfordret til å være med hele uka. Tidspunktet for konferansen ble satt til juni, og oppgavene ble fordelt mellom oss.

11. Hard valuta

For min del begynte det ikke noe videre bra. Jeg satte i gang sammen med John Burrell, en ung engelsk mann på min egen alder, som akkurat var kommet tilbake fra Etiopia. Vi var «frivillig» uttatt til å ordne med innkvarteringen. Ivrig etter å komme i gang, trillet vi opp til universitetsdirektøren i Salisbury for å leie området og legge fram planene våre.

Man skulle tro vi var et par uskikkelige skolegutter, hvis vi skal dømme etter måten han så på oss. Vi fikk oss tildelt tyve minutter, med en mine som sa «jeg har hatt flere konferanser enn dere har hatt middager». Først pekte han på at seks måneder var altfor kort forberedelsestid for en konferanse med 400 tilreisende. Vi måtte regne med et år, minst. I tillegg kunne vi prise oss selv lykkelige hvis halvparten av disse virkelig kom. Ikke å forglemme at det hele ville koste flere tusen dollar. Og hvor hadde vi forresten tenkt å skaffe så mye penger fra i disse vanskelige tidene?

Direktøren var en effektiv fyr, og det var helt rett at han hadde arrangert flere konferanser enn vi hadde spist middager. Men for oss var det Gud som hadde gitt oss i oppdrag å holde denne konferansen. Så med en viss beven det må innrømmes satt vi vår tro over direktørens erfaring, og satte i gang. Universitetet var leiet.

Tilbake stod det smule problem å skaffe midler til dekning av de løpende utgiftene på \$ 30.000. John og jeg var også finanskomite, så det var vårt problem.

Jeg glemmer aldri disse dagene. Vi trasket bokstavelig talt gatelangs i Salisbury for å skaffe pengene. Den første vi oppsøkte var en ledende finansmann som hadde stor sympati for

det vi gjorde. Vi forela ham planene våre. Han brøt ut i latter. Vi hadde ingen sjanse, mente han. Kanskje klarte vi å reise \$ 5000, men aldri \$ 30.000. Ideen var så håpløs at han ikke ville ha noe å gjøre med et så lettsindig finansielt prosjekt. Samme svar fikk vi fra en annen «storkar» vi hadde håpet på. Dermed var det bare å begynne å oppsøke alle de «små» for å få støtte der.

Vi bestemte oss for at det lureste ville være å dra rundt i industristrøket i byen, med andre ord over 60 kvadratkilometer! Noen avtalte vi å besøke, andre stakk vi innom direkte. Vi opplevde gode dager, og dårlige dager. Men vi forsøkte alltid å gå til en samtale like mye for å fortelle om våre visjoner om forsoning, som for å be om penger. Det gjorde det hele mindre frustrerende. For frustrasjoner var det. Enkelte ganger kunne derimot forretningsfolk, sin verdslighet og rikdom til tross, få øye på de nye mulighetene som åpnet seg, og deres støtte ble en inspirasjon til å fortsette.

Da konferansen var over, og pengene skulle telles, kom vi til at utgiftene hadde kommet opp i mellom \$ 26.000 og \$ 27.000.

Den første oversikten over regnskapet viste et overskudd på 48 cent. Vi hadde brukt det vi hadde samlet inn. Og enda noen penger kom faktisk inn senere, som vi kunne bruke til annet arbeid. Men det faktum at behovet ble dekket dengang, forsikret meg om at vi hadde rett: Gud arbeidet virkelig på vår side, og vi kunne regne med at han fortsatt ville støtte oss i det vanskelige og tunge arbeidet som lå foran.

En annen som fikk en behagelig overraskelse, var universitetsdirektøren. Hele ett tusen Rhodesere møtte fram, og vi hadde alle senger belagt. Blant de frammøtte var regjeringsmedlemmer og medlemmer av African National Council (ANC). Det var svarte kvinner og menn som hadde sittet inne for sine meningers skyld, sammen med parlamentsmedlemmer fra høyrefløyen. Det var bønder, forretningsfolk og nasjonale fagforeningsledere, svarte som hvite. Og i tillegg kom delegater fra 20 andre land. Det var tydelig at det var vilje til å se om ikke disse kristne hadde noe å komme med, likevel.

12. Et under

Under åpningssesjonen var en hel hær av politiske tungvektere tilstede. Ordføreren i Salisbury sa dette var den mest kosmopolitiske forsamlingen han noensinne hadde stått overfor, UDI inkludert. Sesjonen ble ledet av Sir Cyril Hatty, tidligere finansminister. Og tilstede var visestatsminister John Wrathall, ministrene for arbeids-, helse- og finansdepartementet, og nestlederen ved statsministerens kontor. Tidligere generalguvernør Sir Humphrey Gibbs var der, i likhet med lederen for sentrumspartiet, Pat Bashford. Leder for den afrikanske delegasjonen var biskop Muzorewa. Og medlemmer av African National Council var der i tillegg til en rekke stammeledere fra flere naboland.

Når en ser tilbake på konferansen, var det egentlig ikke innholdet jeg husker best, men snarere det at konferansen overhodet kom i stand. Landet var helt isolert ved FN resolusjoner, diplomatisk og økonomisk boikott. Man kan vanskelig forstå hvor sårbare vi var, og hvor sultne vi var på kontakt. Likevel klarte vi å samle folk fra 20 forskjellige land: fra Storbritannia, USA, Skandinavia, og fra hele Afrika. Det hjalp oss å få sett problemene våre i et internasjonalt perspektiv, for en gangs skyld.

Jeg fant de kenyanske deltagerne mest interessante. Det svarte Afrika hadde totalt boikottet Rhodesia. Utrolig nok, så kom de. Det var det mest oppmuntrende som skjedde i løpet av hele konferansen.

Som det pleier å være ved slike lange konferanser, var nok de mest nyttige og utfordrende samtalene de som foregikk ved måltider og i ledige stunder. Da kunne folk som ikke vanligvis

møttes, lære å slappe av sammen, være seg selv, og ikke bare motstandere. Hvite parlamentsmedlemmer og svarte ledere som aldri ville funnet på å besøke hverandre, pratet, sendte saltet og delte felles erfaringer. Bare en grysende intimitet, riktignok, men en begynnelse i alle fall.

Noe som sikkert gjorde delegatene mindre på vakt, var den åpenhet som mange talere la for dagen når de snakket om forholdet sitt til Gud og til andre mennesker.

Mange, både svarte og hvite, innrømmet at de hadde problemer med bitterhet og rasisme, og at de var avhengige av Guds hjelp for å få rensket opp i livet sitt så de kunne begynne på nytt. Noen høytstående hvite, deriblant en sørafrikansk høyesterettsdommer, ba offentlig om unnskyldning for sine tidligere rasistiske synspunkter, og innrømmet hvilken rolle frykt og uvitenhet hadde spilt. Mange svarte vitnet om at Gud hadde gitt dem kraft til å bekjempe sitt hat til de hvite. En bemerkning som enda står levende for meg, kom fra June Chabaku, en dramalærer fra Sør-Afrika: «Hvis noen kaster en murstein etter deg, så ta den opp, og bygg et hjem med den.»

Konferansen ga også meg anledning til å legge kortene på bordet som den beryktede og bortkomne sønn til de svartes mest forhatte statsminister. Jeg kan love at det kreves ikke så lite mot å stå fram for en stor forsamling og innrømme sine gale standpunkter. Alle visste at jeg hadde vært en døgenikt og stoffmisbruker. Jeg møtte forakt og mistenksomhet fra både svarte og hvite. Og jeg forstår det godt.

Før jeg begynte, lente jeg meg over til sidemannen min. Under hele innlegget til forrige taler hadde jeg lagt merke til en ren tordensky av en svart prest. Han satt sammenkrøpet bakerst i lokalet. Han var stor, med kraftig skjegg, og motviljen formelig lyste ut av ham. «Henry,» sa jeg, «hvem er den svarte mannen helt bakerst, der kjenner du ham?»

«Ser temmelig bister ut, ikke sant?» sa Henry, og ordnet med brillene for å se bedre. «Jeg tror det er Arthur Kanodereka.»

At denne mannen satt der med mistenksomme blikk, hjalp slett ikke på selvtilliten min. Jeg reiste meg. Jeg fortalte dem i

korte trekk det de visste fra før om min fortid, og min nyvunne tro på Jesus Kristus. «Siden,» sa jeg, og lurte på om ordene kom i ordnet rekkefølge, «har jeg innsett at jeg hadde et personlig ansvar for det dilemma landet mitt er i. Jeg, Alec Smith, må svare for at min egoistiske livsstil og ufølsomhet var med på å drive disse ungdommene ut i bushen.»

Det ville være altfor billig å legge skylden på andre. Spesielt var det vanlig å skyldte på kommunistenes «infiltrasjon», og at de pisket opp misstemning blant våre så «lykkelige, svarte ungdommer». Men dette var ikke tilfellet, og burde ikke stå uimotsagt.

«Disse unge svarte, som forlater familie og hjem, og drar 60-70 mil gjennom landet for å bli geriljasoldater, er ikke lykkelige,» sa jeg. «De er heller ikke kommunister. De er rhodesere undertrykte, ydmykte og frustrerte rhodesere. Kanskje blir de påvirket av kubanere eller russere eller kinesere så snart de krysser grensa, men de er like fullt rhodesere. Og det er folk som meg som har sendt dem dit. Jeg for min del er dypt ulykkelig over at jeg tidligere levde så tankeløst, og har bestemt meg for å bidra til å finne en løsning for landet vårt: Bygge broer av forsoning for å vise resten av Afrika at svarte og hvite kan leve side om side. At det, med Guds hjelp, finnes en løsning.»

Jeg satte meg mens de klappet, og følte at bena skalv. Henry kikket bort på meg og smilte.

Jeg ante ikke dengang at vitnesbyrdet mitt skulle utløse en kjedereaksjon av stor betydning, en reaksjon som begynte i hjertet til Arthur Kanodereka. Arthur var kommet til konferansen etter press fra ledere innen Metodistkirken. Han var ytterst mistenksom overfor hele arrangementet, og mente vi var ute etter å hjernevaske svarte afrikanere, lulle dem inn i illusjoner om den hvite manns hensikter. Ved bitter erfaring hadde han lært at den hvite mann ikke var til å stole på. I løpet av talen min hendte det noe med Arthur. Til tross for sitt dype hat og sin mistenksomhet, til tross for ydmykende erfaringer og minner om tortur, til tross for seg selv ble han dypt grepet av at

Gud hadde makt til forandre et menneskes hjerte på en så markant måte. Han så at jeg, i Kristus, var blitt en ny person. Jeg var ikke lenger fiende, men alliert.

«Det eneste jeg kan si,» skrev han senere, «var at fars Kristus med ett ble min Kristus. Jeg fikk en visjon av hva som kunne skje. Jeg så Kristus, den lidende Kristus, og at han tilhørte ikke bare svarte, eller bare hvite, men at han tilhørte alle mennesker. Jeg fikk med ett omsorg for hvite mennesker, for at noe nytt skulle skje med dem. Og jeg kjente at Gud gav meg autoritet til å forkynde hans forsonende kjærlighet til alle, uansett hudfarge. Det gikk opp for meg at du ikke kunne endre et menneske ved å hate det, det ble snarere bare verre, og jeg kjente hatet forsvinne.»

Dette sjokket av en åpenbaring eller rettere, omvendelse skulle få store konsekvenser for Arthur. Det førte til mye smerte og mye glede. Det skulle ikke bare forandre livet hans, det skulle føre til døden.

Det betydde også begynnelsen på mitt livs dypeste vennskap. Han åpnet sinnet mitt og viste meg et Afrika jeg aldri tidligere hadde sett eller forstått. Han viste meg de dype sårene som de hvite hadde påført den svarte befolkningen. Han avdekket hvor dypt mine egne fordommer stakk, men fremfor alt lærte han meg å bli fargeblind i ordets beste betydning. Fra den dagen av arbeidet vi kontinuerlig og nært sammen, og ingen av oss tvilte på at det bare var Gud som kunne ha klart å forene en svart geriljaleder og en hvit statsministersønn.

13. Et kostbart vennskap

Arthurs brå forandring innebar også en revurdering av mange av hans gamle fordommer, personlige så vel som politiske. Hat til de hvite gjennomtrengte livet hans totalt. Det virket inn på forholdet til kone og barn, påvirket bønneliv og forkynnelse. Det holdt på å sluke ham fullstendig.

Han måtte også finne seg i tvil og mistenksomhet fra venner. De hvite hadde torturert ham brutalt, og bare noen måneder tidligere hadde han oppfordret svarte ungdommer til å bli med i geriljaen. Nå satt han og drakk te sammen med hvite. Noe måtte ha gått galt.

Men selvsagt var det ikke Arthurs politikk som hadde forandret seg. Lidenskapelig nasjonalist var han fremdeles, og han trodde på og snakket om en rask overgang til svart styre. Men han hadde innsett at vold ikke var Guds måte å handle på. Det fantes en mer virkningsfull metode enn å hate. Han innså at hans motstand mot hvit rasisme hadde gjort ham til en svart rasist.

Da Arthur, noen uker etter konferansen, inviterte meg til å tale i menigheten sin, var vennskapet et faktum. Det var et overraskende forslag. Menigheten lå i kommunen Harare, Sallisburys Harlem, selve senteret for svart bevissthet. Tusenvis av svarte var presset inn i fattigslige blikkskur og avskyelige overnattingssteder. De skitne og overfylte gatene lå bare et steinkast fra rike, hvite kjøpesentre, allèr med jackerandatrær, hvite som briser seg med skinnende biler, blankpolerte av svart tjenerskap før frokost. Ingen hvit mann dro gjennom Harare, langt mindre oppsøkte en kirke.

De mest aggressive nasjonalistene bodde på herberger. Det-

te var herberger bygget av myndighetene for enslige, mannlige arbeidere som arbeidet i byen. Svarte hadde ikke anledning til å eie hus i hvite områder eller byer, ikke engang leve der hvis de ikke var tjenere for hvite. Svarte hadde ikke noe sted å gjøre av seg. De kunne ikke få hybler slik som i Europa. Men siden den hvite økonomien var avhengig av stor, svart arbeidsstyrke billig, selvsagt bygget man disse kjempemessige herbergene som lignet kaserner, som var det eneste alternativet for svarte ungdommer. De hadde ikke noe valg.

Leveforholdene var elendige bare et toilett til hver hundrede mann, fellesbad og seksmannsrom. Det var ikke til å undres at dette gav grobunn for politisk aktivisme. Mange unge dro derfra, og sluttet seg til geriljaen i bushen, eller gav husly til venner som kom tilbake derfra. Disse herbergene lå vis-a-vis Arthurs kirke. Blant menighetsmedlemmene var noen av landets mest bitre og hatefulle svarte. Til disse var det at Arthur ville jeg skulle tale.

Av en eller annen grunn sa jeg ja. Jeg antok at Arthur visste hva han gjorde. Jeg stolte på ham, men engstelsen var der like fullt. Spenningen var spesielt stor denne tiden, fordi 13 mann fra herbergene var blitt skutt ned og drept i trefninger med politiet. Jeg var slett ikke overbevist om at de var i humør til å møte Arthurs nye hvite «venn».

For meg artet kvelden seg som å overleve et flystyrt. Detaljene husker jeg ikke, bare selve hendelsen. Jeg husker at Hugh en venn med lang kjennskap til Afrika ble med meg. Arthur hadde bestemt at vi skulle se en film om William Nkomo, en stor svart sør-afrikansk leder som arbeidet for forsoning mellom rasene. Så skulle jeg si noen ord. Hugh og jeg skulle komme litt tidlig for å sette opp filmframviseren.

Arthurs kirke var en enkel bygning med blikktak og et hjemmelaget blyglassvindu med et rødt kors. Vi ankom før noen andre, og jeg husker at jeg plasserte fremviseren strategisk nede ved døra slik at jeg kunne komme meg raskt ut hvis det ble nødvendig. Jeg så for meg at jeg ble trampet ned av sydende, svarte horder.

Trebenkene var på plass, og menigheten i ferd med å innfinne seg, da jeg oppdaget at jeg hadde glemt en av filmrullene. Utrolig! Vi kastet oss i bilen og raste tilbake gjennom byen over en halv mil for å få tak i den. Hugh, en velbefaren og sedat «eldre statsmann», hvinte rundt gatehjørner, og fikk med seg en bot for kjøring på rødt, før vi endelig var trygt tilbake i kirken. Ikke altfor seint, men tidsnok til å oppdage at kirken var stappfull, og at min nøye planlagte retrettrute var blokkert av fire rader med store, svarte kropper.

Arthur satte meg helt framme på plattformen. Jeg bekymret meg noe over hvordan jeg skulle kunne komme meg ut hvis uroen brøt løs. Stemningen var anstrengt. De hadde knapt fått de døde i jorda etter opptøyene, og jeg følte at de ikke ville hatt mye imot å begrave oss også. Vi representerte jo tross alt krefter som hadde fornærmet og ydmyket dem i generasjoner. Og som Ian Smiths sønn var jeg et ypperlig mål for deres hevn.

Arthur reiste seg. «Brødre og søstre,» sa han, og alle stoppet å snakke, «la meg introdusere dere for sønnen til den mannen jeg hatet mest. Nå kaller jeg ham bror. Jeg kjente at ansiktene var vendt mot meg. Jeg kjente den massive motviljen, og det fikk håret til å reise seg på hodet mitt. Arthur innrømmet senere at han var ganske skremt. Men sikkert ikke så skremt som jeg.

Under filmen om Dr. Nkomo ble forsamlingen noe mildere stemt. Filmen hadde noen intervjuer med hvite sør-afrikanere som beklaget sine tidligere standpunkter. Jeg tror ikke menigheten noen sinne hadde hørt en hvit mann be om unnskyldning, og de ble overrasket.

Det viktigste var Arthur selv. Da Arthur ble forandret, begynte han å forandre alle rundt seg. Han var ikke en som holdt sannheten for seg selv. Han var likefram og rett på sak, og da han fortalte dem om meg, og hvordan jeg hadde opplevd forandring, trodde de ham. Og da han fortalte at jeg var o.k., så kunne de sikkert med noe forbehold akseptere det han sa.

Det var ikke så lite modig gjort av Arthur. Fra nå av løp han risikoen å bli stemplet som overløper, en som hadde latt prin-

sippene fare. Og det gjorde man bare ikke hvis man deltok i væpnet opprør for sitt folks frihet. Han levde de neste årene i kontinuerlig fare for å bli misforstått, hvilket vil si risikere døden. Han var en mann med autoritet, både innen nasjonalistpartiet og i det svarte samfunnet ellers. Og de ville heller drepe ham enn la ham bli en forræder for sin sak. Derfor var det ikke noe lite skritt Arthur tok, den første søndagen, da han anbefalte sønnen til den hvite statsministeren for sin menighet.

Etter filmen stod jeg fram og talte. Jeg husker ikke nøyaktig hva jeg sa. Men jeg tror jeg fortalte om måten Kristus hadde forandret meg, og mitt engasjement for det nye Zimbabwe. Jeg var så nærvøs at hjernen følte helt ør, og jeg visste ikke sikkert hva som kom ut av munnen på meg. Det ble enda verra da jeg forsøkte meg på de få setningene på shona-språket som jeg hadde lært meg utenat.

Afrikanerne er usedvanlige mennesker. Igjen og igjen oppdager du at de har en evne til å tilgi, som undrer de fleste kyniske vestens mennesker. Denne kvelden hadde vært traumatisk og ydmykende for meg personlig, og det hadde forsamlingen forstått. De godtok meg slik jeg var, tok meg på ordet. Og da det hele var over kom de opp alle som en og tok oss i handa. Arthur stemte i et kor, og snart var kirken fylt av sang og dans. Slikt kunne bare hende i Afrika.

Dette var den første av mange smertelige, men betydningsfulle opplevelser som vennskapet med Arthur brakte meg. Det er vanskelig å få ned på papiret hva du føler når en svart forteller deg full av kjærlighet hvor mye han hatet deg og alt du stod for. Du er fullstendig forsvarsløs overfor en som forteller om sitt hat uten å hate. Og det var Arthur som lærte meg, i ord og handling, at forsoning må begynne hos den forurettede.

Jeg innså at dette var selve forskjellen, selve meningen, i den kristnes erfaring. På denne måte kunne man si folk de mest smertelige sannheter, motsi dem på fundamentale punkter, og kjempe for å forandre dem, men gjøre det i kjærlighet.

I studietiden husker jeg at studentene hadde endel å si. Men på hvilken måte fikk de sagt det? Spyttet på foreleserne, kastet

opp på pultene. Forsto noen hva de mente med det? Arthur lærte meg at hat og aggresjon skaper frykt som får motstanderen til å gå i forsvarsposisjon. Vi lærte å innse at hvis vi virkelig ville forandre hjerter og tanker hos andre, så må man bruke andre midler. Midler som koster atskillig mer.

«Kristus,» sa Martin Luther King, «bekjempet ikke ondt med ondt. Han overvant det onde med det gode. Selv om han ble korsfestet av hat, svarte han med aggressiv kjærlighet.»

Det som motiverte meg til full innsats for et nytt, integrert Zimbabwe, var den aggressive kjærlighet som Arthur og andre venner viste. De henviste sin rettferdige harme til Jesus Kristus, og arbeidet istedet med barmhjertighet og humør blant de hvite de omgikk i sitt arbeide for sosial forandring og forsoning.

Den første søndagen, som vi hadde vært så engstelige for, ble altså en ny plattform for gudstjenester i Harare. Arthur ønsket å lage en kjerne av hvite og svarte som skulle arbeide sammen. Han besluttet å åpne kirken hver søndag for en blandet menighet, og inviterte folk til felles bønn slik at vi kunne oppdage Guds vilje med landet vårt.

Jeg ble med som leder sammen med Arthur. Vi ble et slags synlig bevis for at hvite og svarte ikke bare kunne leve sammen, men faktisk arbeide sammen, og dele de samme visjoner og mål for samfunnet. Dette var i seg selv bemerkelsesverdig for mange afrikanere i bydelen.

Arthurs eneste regel var «ingen taler». Han sa at vi ikke skulle overtales av et enkelt menneskes talegaver. Vi skulle lytte til Guds Ånd. Ingen skulle få lov til å «kidnappe» Guds tid! Ikke desto mindre talte han den første søndagen. Først og fremst talte han for å forklare menigheten, som syntes dette var en revolusjonerende idè, hvilke motiver som lå bak. Det sier litt om styrken i hans overbevisning at han klarte å overbevise 300 kvinner og menn, som hadde lidd så bittert, til å åpne dørene sine for sin svorne fiende.

Nyheten om disse «blandede» gudstjenestene med bønn og tilbedelse spredte seg rask i Salisbury, og kirken tok til å fylles. Ledende mennesker, og mer vanlige kvinner og menn, kom

med. Det var mennesker som lengtet etter å finne et svar på de daglige problemene. Nyheten nådde bushen også. Lenge etter frigjøringen kunne tidligere geriljasoldater komme bort til meg å si: «Vi kunne ikke si det høyt den gangen, men vi holdt øye med hvordan det gikk, og vi støttet deg.»

Et år eller så etter den første blandede gudstjenesten, krigen var allerede i gang, oppfordret president Wrathall til en nasjonal bønnedag. Arthurs kirke var den eneste afrikanske som holdt gudstjeneste den dagen. Han hadde satt en annonse på førstesiden i The Rhodesia Herald vår største avis om at alle raser var velkomne. Kirken var fullsatt, og til og med et medlem av fars parti, Rhodesisk Front, var tilstede.

14. Samvittighetsrådet

Etter konferansen i 1975, og helt fram til uavhengighetsdagen, møttes en kjernegruppe av kristne til bønn og samtale om aktuelle problemer. Gruppen ble kjent som «Samvittighetsrådet». Til disse møtene kunne det komme andre, svært forskjellige mennesker: svarte og hvite, kristne og ikke-kristne som også var ivrige etter å få slutt på borgerkrigen.

Og ofte var dette det eneste vi hadde til felles. Selv om ikke alle delte vår felles tro, og langt mindre våre politiske oppfatninger, så var vi opptatt av landet vårt, og bekymret for folkets lidelser.

Møtene var alltid uformelle. Vanligvis var vi et halvt dusin samlet, vi kunne bruke morgenen for å drøfte en aktuell krise eller utveksle ideer. Det ble sjelden bedt på vanlig måte. Det ville gjort de ikke-kristne utilpass, men vi insisterte på å ha en stille stund etter hver diskusjon der vi kunne lytte til Gud. Og det var under disse stille periodene at vi fikk idéer om hvem vi skulle oppsøke innenfor regjering eller maktapparat, hva slags møter vi skulle arrangere.

Alle nye idéer ble drøftet åpent med alle. Noen ble ignorert, men de fleste fulgt opp. Vi så på dem som Guds ledelse. Ut fra disse stille stundene kom det betydningsfulle impulser.

Det var ikke alltid enkelt. Hvis vi mente Gud instruerte oss til å ta vennskapelig kontakt med en politiker som vi var dypt og inderlig imot, kostet det virkelig. Vi var også klar over at mange av oss var svært ordinære mennesker, uten noe slags berømmelse. Likefullt sto vi ofte overfor de mest innflytelsesrike, ofte farligste, menn i landet. Men vi var sikre på at vi hadde et kall til å være brobyggere, til å bringe fiender sammen på felles grunn.

Den nå avdøde professor Desmond Reader ved Rhodesia Universitetet var med i rådet. Han følte at Gud ville han skulle be en afrikansk kollega om unnskyldning. Han hadde behandlet ham på en ganske ufyselig måte. Det vennskapet som utviklet seg i kjølvannet av dette, førte til en serie møter mellom hvite politikere og svarte nasjonalister. Professor Reader og frue holdt uformelle middager i sitt hjem hvor personer med sterke motsetninger kunne møtes, ofte for første gang. Men den avslappede og private atmosfæren gjorde at folk som tidligere bare hadde forakt til overs for hverandre, nå fikk se sider hos hverandre som de ikke hadde ventet å finne: Intelligens, omsorg og gjensidig ønske om å få slutt på krigen.

Men krigen syntes langt fra slutt. Den ble snarere stadig verre. Dødstallene økte etter som også sivile ble trukket med i kampene.

Mange levde under sterk frykt. Afrikanerne fryktet sine egne som hadde sluttet seg til udisiplinerte geriljastykker, og som angrep den svarte befolkningen uten mål og mening. De hvite som bodde i isolerte utkantstrøk fryktet beleiring, og så på framtida med økt pessimisme. Over 1000 mennesker pakket og dro fra landet hver måned. Far satte opp et elektrisk gjerde rundt farmen, og bevæpnet seg.

15. I felten

Alle innså at en økt voldsbruk ville gjøre frontene hardere og skape en bitterhet som det ville ta generasjoner å utviske. Vi kunne fortsette å hevne de døde i det uendelige. Revolusjonen vi nå kjempet for krevde anger fra den ene parten, og tilgivelse fra den andre. Betydelige skritt som bare kan tas med Guds hjelp. Men vi var også klar over at vi måtte innrømme personlige moralske svakheter. I større og mindre grad var vi alle sammen, uansett hudfarge, drevet av griskhet, hevn eller ønske om makt over andre. Jeg husker en gang at Arthur snakket med noen studenter om sin egen opplevelse: «Fargen på huden er kanskje forskjellig, men fargen på syndene er den samme.»

Vi hadde nylig sett at folk kom sammen for å utforske det de hadde tilfelles som mennesker. Folk ble forsonet og begynte å akseptere hverandre. I sannhet mirakler! Vanlige menn og kvinner som ba sammen oppdaget at båndene som bandt var sterkere enn det som skilte. Konfrontasjoner vil aldri kunne lære folk å leve sammen. Det er bare ved å leve sammen at en lærer *det*.

Etter et rådsmøte bestemte vi oss for å utvide arbeidsområdet vårt. De rolige, uformelle møtene med politikere i hovedstaden fortsatte, mens vi organiserte en mobil gruppe kristne som kom fra Afrika og andre kanter av verden. De skulle reise til noen av de mer strategiske stedene i landet der hvor uroen var voksende. Her var målet å bringe svarte og hvite sammen, og å stimulere til den typen åpen samtale vi hadde hatt i Salisbury. Vi ville oppmuntre folk, gi dem visjoner av den nye veien vi mente vi hadde funnet. Og vi ville oppmuntre dem og vise dem de mulighetene som åpnet seg for landet hvis Gud kom i sentrum.

Arthur og jeg var fremdeles en belastning på gruppen. De fleste av begge raser fant det problematisk at en svart geriljaleder og en hvit statsministersønn reiste og arbeidet sammen. Begge parter lurte på hvem av oss som hadde måttet fire. Vi ble sett på med mistenksomhet, omtrent som en kvinnelig sirkusartist med skjegg: ingen trodde helt på det de så.

I juni 1976 satte vi igang vår reisende gruppe. Planen var å bruke musikk og drama, kombinert med personlige erfaringer, for å få formidlet budskapet om forsoning som vi brant for. Men den som trodde at verden bare ventet oss med åpne armer, tok grundig feil. Første punkt på ruta var Que Que, et av de mest rasktvoksende industristedene i landet. Åpningsmøtet hadde alle elementene en ellers finner i en molotovcocktail. Vi hadde fått The Globe and Phoenix Hall til møtet, og blant de ca. 300 tilskuerne var det et oppbud av støyende nasjonalist-sympatisører som var ute etter Arthur. Innimellom disse fant man et parlamentsmedlem fra Rhodesisk Front, en håndfull bønder harde som negl og borgermesteren i Que Que, som senere skulle bli en av våre støttespillere.

Sistnevnte hadde ikke noe til overs for det vi drev med den gangen. Bare tanken på at en hvit som meg kunne finne på å innrømme skyld i borgerkrigen eller at menn som Arthur faktisk kunne mene at svart flertallsstyre var nært forestående fikk ham til å tenne på alle pluggene. Istedet for å takke oss på slutten av møtet, reiste han seg og skjelte oss ut. Brev ble senere sendt til far om hvordan jeg hadde dummet meg ut, og om far ikke kunne se å få gjort noe for å stoppe meg. I hallen var stemningen omtrent så varm og tilgivende som under Nürnberg-prosessen.

Blodige, men ubøyelige, reiste vi rundt i landet og henvendte oss til industrigrupper, lokale foreninger, skolegrupper, kirker, hele spekteret av offentlige og private forsamlinger.

Det at vi var kristne gjorde slett ikke noe inntrykk på afrikanerne. Var kanskje ikke Rhodesisk Front kristent? Hva hadde ikke min far sagt da UDI var et faktum? At hensikten var å bevare «rettferd, sivilisasjon og kristendom.» Og Rhodesisk

Front fortsatte å snakke om disse «siviliserte kristne standardene», når de egentlig mente opprettholdelsen av hvitt overherredømme, og idèen om at afrikanerne er mindreverdige skapninger.

I løpet av deres første år ved makten, var avisene fulle av det:

«Hvis europeerne skal bli drevet bort fra sin overlegne posisjon, kan dette bare gjøres av en mer intelligent rase hvilket skulle utelukke afrikanerne.» (*Ichabod Allen, The Sunday Mail*, 19. aug. 1962)

«Enhver kristen som bruker sine øyne og sin hjerne vil uten videre vite at kristendommen ikke ville kunne overleve uten hvitt overherredømme.» (*George Pile, Newsfront*, 3. apr. 1964)

Biskop Kenneth Skelton pleide å reise rundt til skolene i den tiden han var biskop av Matabeleland. Spørsmålet som han fikk stilt om og om igjen, var: «Er det som Mr. Smith sier om 'kristen standard' sant?» For hvis det var slik, så kunne vel ikke en afrikaner med selvrespekt ønske å ha noe med det å gjøre?

Kristendom var med andre ord et skittent ord i mange svarte nasjonalisters ører. Mange hadde nytt godt av misjonsskoler og sykehus, men nå fant de at det kristne budskapet hadde to helt forskjellige sider. Predikantene forkynte at alle er like for Gud, men når man skulle motta nattverd måtte de svarte vente på tur. Kristendom var også uunngåelig knyttet til kapitalismen. De mente å kunne spore sårene gjennom hele kolonitidens historie tilbake til det vestlige, kapitalistiske, kristne Europa.

Kristen kapitalisme stod for dem den gang som nå som ensbetydende med undertrykking, kolonialisering, utbytting, slaveri og plyndring av landets ressurser. Ikke til å undres at marxismen, med sin betoning av frigjøring og nysosial ordning, virket tiltrekkende!

At Rhodesisk Front på en latterlig og paranoid måte overdimensjonerte kommunismen, bare styrket de svarte i deres overbevisning om at dette var noe for dem.

På et av møtene i Que Que ble kristne beskyldt for «å velge kristendommens sentimentalitet uten å overføre dens idealer til praktisk handling.» Og det var rett. Kirken var ikke dengang,

og er fremdeles ikke, tror jeg, på langt nær revolusjonær nok. Jeg tror egentlig ikke det finnes en institusjonen som er mindre revolusjonær, og mer sedat og klassebevisst, enn kirken. Men evangeliet påbyr oss da vitterlig å gå ut og arbeide selvoppofrende for et mer rettferdig og kjærlig samfunn! Vi skulle jo være inspirasjonskilde for verden. Vi skulle gå foran. Vi skulle gå fortere og lenger enn noe regjeringsprogram. Politikerne skulle jo egentlig miste pusten i forsøket på å holde følge med Kristi legeme. Det er *vi* som skulle gått foran med krav om nye sosiale ordninger. Hva skulle «elsk din neste som deg selv» bety, om ikke det at du skulle streve med å skaffe nesten din det du selv aller helst ønsker: gode boforhold, god utdannelse, god helse, gode sosiale muligheter, og frihet til å velge og ta avgjørelser. Hvordan kan vi som kristne orke å leve i et samfunn der andre har det så markert dårligere enn oss selv? Eller hvor andres verdighet blir så til de grader ignorert?

Mange mennesker er imot vold, men overser fullstendig at det også er vold mot mennesker å la dem leve i fattigdom, nød og nedverdiggende forhold midt i en verden av overflod.

Mange av de menneskene vi traff på turene våre anså seg som kristne, trodde på Kristus som sin frelser, men lot overhode ikke Kristi lære få gjennomslag i livet sitt. De tenkte og handlet på en måte som totalt disharmonerte med Jesu lære. Det var for eksempel dem som ikke så noen motsetning mellom kristendom og rasisme. Arthur hadde ikke spart seg når det gjaldt å finne spor av hat og skjevheter i sitt eget sinn. Og han sparte seg ikke når det gjaldt å påpeke det hos andre, heller.

«Kirken har allerede virket lenge i Afrika,» sa han på en kveldssesjon, «men folk som har tatt imot Kristus, lever som om Kristus aldri levde, aldri døde, aldri sto opp igjen. Predikanter som jeg har forkynt i lang tid, men ikke levd som Kristus ventet av oss. Vi kaller folk idag, svarte som hvite, til å leve som Kristus, hele dagen, alle dager.»

16. Brobyggere

Arthur og jeg hadde nå begynt å reise mye sammen ikke bare i Afrika, men i Europa også. Det var viktig for oss å se vårt lands problemer i et internasjonalt perspektiv. Rhodesia var isolert fra resten av verden, og vi hadde behov for å bryte ut av dette skallet. Det var som å være i en labyrint: du mister retningssansen og ser bare veggene som omgir deg. Vi var så kuet av problemene våre at vi ikke så noe klart lenger. Vi mente også at det var viktig å få fortalt verden hva som foregikk i landet, også be om støtte.

Selv om de mest fruktbare turene var de vi tok til Europa, så var det turen til Sør-Afrika som var den mest utfordrende. Det var en opplevelse! I tre uker opplevde vi fordommer og mistro. Og nettopp i Sør-Afrika var det at Arthur og jeg dro sammen til de grader grensesprengende. Vi ble sett på med skepsis spesielt av de svarte studentene.

Jeg glemmer aldri møtet vårt i det fargede Western Cape universitetet. De fikk bare to timers varsel om at vi kom. Ikke desto mindre hadde fem hundre studenter droppet lunsjen og presset seg inn i hallen. Jeg tror at grunnen var at de ikke kunne tro det som stod på plakaten: Pastor Arthur Kanodereka, Hovedkasserer i African National Council, og Alec Smith, sønn av Rhodesias statsminister. Stemningen var anspent! Studentene var politisk bevisste. Noen hadde sittet i fengsel for sin motstand mot regimet i Sør-Afrika, og det var offisiell studentpolitikk å boikotte all kontakt med hvite. De kom neppe til å juble over å se meg, tenkte jeg.

Men vi gjorde et forsøk og bombarderte dem med det vi hadde å si. Noe av det falt faktisk i god jord.

Dette semesteret hadde de vært spesielt opptatt av redslene som Idi Amin hadde satt i scene i Uganda. Og selv om jeg ikke traff den harde kjernen av studenter, så innså mange at det måtte til en forandring av menneskehjertene i tillegg til det sosiale systemet hvis et rettferdig samfunn skulle framstå. Det var nok å forlange for mye, at de skulle fatte budskapet vårt på et eneste møte. Men det faktum at vi snakket rett ut, at vi viste et dypt engasjement overfor hverandre, og at vi hadde en felles sak å kjempe for, oppmuntret til en åpenhet som det ikke var mye av på den tiden.

Det var nyttig at Arthur kunne identifisere seg med hva de følte. «Jeg hadde aldri trodd at jeg kunne stå side om side med statsministerens sønn,» sa han, «men han har forandret seg, og jeg har forandret meg.» Han la ut om sitt hat til hvite, om fengselsopphold og om bitterheten når han så folket lide.

«Men, brødre og søstre, hvordan skal jeg få fortalt dere at det var bitterheten som hadde fengslet meg. Da den forsvant, forsvant også følelsen av å være mindreverdige eller underdanige. Nå er jeg en fri mann. Jeg er ingens slave, hverken hvites eller svartes. Jeg er en fri mann!»

Og Arthur så virkelig ut som en fri mann. Etter hans død pleide vi å gjenoppfriske minnet om ham, ting han hadde lært oss, alt han hadde sagt. Da bemerket vi også hvor mye han hadde ledd. Han var alltid glad og munter, og han henvendte seg til alle på samme måte: uten hensyn til kjønn, status eller meninger. Han var åpen overfor alle, og uten frykt når han talte nasjonalistenes sak med en eleganse og et humør som tok brodden av enhver motvilje.

Apartheidlovene gjaldt jo selvsagt på turene våre. Kafer og restauranter nektet å servere begge to. Han bar de evindelige fornærmelsene med en livsglede som jeg ikke kunne etterligne. Men det var oss som lo sist, da en venn i det sørafrikanske Parlamentet inviterte oss til lunsj i medlemmenes spisesal.

Cape Town er Sør-Afrikas fødeby, sete for Parlamentet og apartheidets hjerte. På denne tiden fantes det et ganske lite opposisjonsparti som ble kalt Det Progressive Reformpartiet.

Jeg tror de hadde 12 seter i Parlamentet og i høyrekretser mente mange at disse folkene var en art kommunister i forkledning. De burde forbys. Noe «muffens» var det helt tydelig med dem. Denne holdningen fikk selvsagt næring da lederen for partiet inviterte oss for å se Parlamentet i arbeid, og for å ha lunsj med ham i medlemmenes spisesal.

Det er ikke lett å beskrive hvor hellige og ukrenkelige parlamentsområdet er for en sør-afrikaner. Parlamentet er hvitere enn hvitt. I gaten utenfor, og i butikkene, går hvite og svarte om hverandre, med sine forskjellige ærend. Men slik er det ikke i Parlamentet. Der vil du ikke se et svart ansikt.

Servitørene er hvite, kokkene hvite, regjøringspersonalet er hvitt, ja, til og med budene er hvite. Så da Arthur og jeg spaserte inn i medlemmenes spisesal, stoppet alt opp et øyeblikk. De som spiste ble fullstendig urørlige av bare overraskelse: fulle gafler på vei opp mot åpne munn, stoppet med ett. Da det første sjokket gav seg, ble vi plassert ved et bord. Vi kunne formelig se at de tenkte. «Hvorfor setter ingen opp et skjerm Brett, eller plasserer dem i et annet rom, eller ...» Men det hele var så usannsynlig at det ikke fantes regler for det.

Det morsomste ved det hele var at Arthur, som aldri hadde vært i Sør-Afrika tidligere var totalt uvitende om alt oppstyret han skapte. Han lo og småsnakket til servitøren, forhørte seg om suppa og bestilte uten å ane at fyren var stum av sjokk. Måltidet var fortreffelig.

Vi traff en del mennesker i det skjulte, i løpet av oppholdet vårt: journalister av alle avskygninger, hvite politikere og ledende svarte politikere. Selv avisa «Die Transvaler», som tradisjonelt er talerør for konservative sør-afrikanere, hadde et bilde av oss under tittelen «Historisk besøk». Vennskapet vårt ble referert til som et «under», hvilket det også var. Overalt hvor vi kom, vitnet vi om Kristi makt til å forandre liv, og gjennom forandrede liv håpet vi på makt til å forandre historiens gang.

17. Far og sønn

Det er ingen tvil om at fars holdninger mildnet i disse årene. Han vil sannsynligvis aldri innrømme det. Han var politiker, og politikere innrømmer ikke gjerne feil eller omvendelser. Men gjennom en periode på fire år lot jeg ham møte menn som hadde en annen måte å tenke på. Jeg introduserte ham for folk han ellers ikke ville ha truffet.

Statsministre flest er svært isolert fra verden utenfor, og far var ikke noe unntak. Han traff de som hans rådgivere mente han burde, eller som han selv ønsket å treffe hovedsakelig politikere på høyrefløyen. I Europa ble det gjerne Franz Joseph Strauss fra Tyskland, fra USA, Jesse Helms. De tok ham gjerne i handa, og sa: «Bra arbeid, gamle venn, stå på!» Det er en felle de fleste politikere synes å falle i. De blir usikre sammen med mennesker som kritiserer dem, nei, da er det bedre å være sammen med folk som klapper deg på skulderen.

Hjemme, rolig og privat, introduserte jeg ham for mennesker som hadde andre synspunkter. De kom ikke for å diskutere. Det ville vært meningsløst for meg å komme trekkende med hele opposisjonen og klirret med sablene. Opposisjon kunne han få så mye han lystet på den politiske arena. Nei, disse mennene hovedsakelig engasjerte kristne brydde seg om ham som menneske. De hadde med seg kjærlighet, i tillegg til en annen mening.

Da far møtte Arthur var det første gang han hadde truffet en svart nasjonalist i en sosial sammenheng. Han hadde truffet dem ved konferansebordet der alt var nøye planlagt. De la fram sine synspunkter og dro igjen, omtrent som to bokserer som kommer inn i ringen fra garderoben, slåss, og går tilbake der de

kom fra. Men han hadde aldri hatt en skikkelig samtale med en svart nasjonalist. Ingen svart afrikaner hadde heller noengang satt sin fot i vårt hjem i en helt alminnelig, selskapeleg sammenheng. Far hadde bare erfaring med svarte fra politiske konfrontasjoner eller i forholdet herre-tjener.

Da Arthur og hans kone Gladys kom til te, var dette i seg selv en revolusjon spesielt for min mor som er dyp blå sør-afrikaner! Men de to mennene samtalte bare. De viklet seg ikke inn i politiske argumenter. Arthur hadde ingen dramatiske beskyldninger eller krav. Han var bare interessert i å få vite hvem denne Ian Smith var. Det ikke lenger fnugg av hat hos ham, og far var fullstendig betatt av hans ærlighet og mot.

Geriljaen var en fullstendig gåte for far. Han pleide å referere til Mugabe som «Satans apostel», og hadde ingen forståelse eller sympati med deres metoder eller synspunkter. Men dette til tross: ærlighet og mot er egenskaper han vet å verdsette hos mennesker han treffer, og hos Arthur fant han dem begge. Da de var gått, satt vi på verandaen. En ny kanne te stod og godgjorde seg på et kurvbord, og hundene småsov ved bena våre.

«Alec, jeg må få takke deg for at du tok med Arthur og Gladys til oss. Hvis alle svarte nasjonalister var som ham, hadde jeg kunnet overlate landet til dem imorgen.»

At far kunne forestille seg at en svart afrikansk nasjonalist kunne styre landet, var sannelig litt av et gjennombrudd. Jeg husker at jeg satt taus. Det var umulig å komme på noe å si.

De møttes flere ganger etter dette. Det som gjorde inntrykk på far var den oppriktige måten Arthur kunne innrømme sitt tidligere hat, og sin nye beslutning om unngå all bitterhet. Det var ikke fars sterke side å se problemer fra andre menneskers ståsted. Men han er likefullt en skarpsindig iakttager av om mennesker har integritet, og det var dette han satte pris på hos Arthur.

Mitt eget forhold til far ble bedre og bedre. Han mente selvsagt at jeg hadde gale standpunkter. Jeg kunne gjøre ham opphisset når han ikke forstod hvorfor jeg var uenig med ham.

Han beundret riktignok det han kalte «idealister», men mente at vi ofte hadde mistet vel mye av bakkekontakten. Han ønsket at vi skulle se mer realistisk på livet, være mer pragmatiske. Det han mente var selvsagt at vi ikke så det slik *han* gjorde. Men uenigheten var vennlig, og foregikk i en familiær tone som jeg etterhvert satte stor pris på.

Far kalte seg gjerne «gudfryktig». Han mener at han har sterke prinsipper som bygger på Guds bud, som jo var en del av oppdragelsen og bakgrunnen hans. Så selv om han sympatiserte med oss i vårt engasjement for Jesus Kristus, mente han at vi overdrev.

«Alec,» sa han en kveld, «jeg synes du har *vel* mye tillit til Gud. Ikke misforstå meg, du vet at jeg også tror. Men du kan ikke sette all din lit til religionen og tro at den skal gi deg alle godene, uten videre. Livet er bare ikke slik.»

Jeg hadde kanskje ikke maktet å omvende ham til Kristus, men det skjedde noe i hans måte å se ting på, selv om den gamle kanskje ikke vil innrømme det. Jeg er overbevist om at denne forvandlingen, og hans sympati for Arthur, hjalp ham til å forstå Mugabe under det hemmelige møtet de hadde etter 1980-valgene. Dette møtet hadde enorm betydning for landet, fordi det utvilsomt bidro til å stoppe et gryende militærkupp som ville brakt landet inn i en ny og blodig krig. De to fikk en uventet respekt for hverandre, noe som ville vært umulig hvis ikke far tidligere hadde fått møte enestående svarte kvinner og menn.

Far overrasket faktisk verden da han i 1976, over rhodesisk fjernsyn, annonserte at han hadde akseptert prinsippet om svart flertallstyre. Dette skjedde lenge før Lancaster House-samtalene, og vi måtte gjennom flere blodige år før freden kom. Men dette var det første skrittet. Han hadde beveget seg fra standpunkter som «ikke i min tid, ikke om tusen år», til «i overskuelig framtid.» Det var et kjempeskritt. Han fortalte meg senere, at da han satt foran fjersynskameraene for å holde denne talen, så hadde han kjent Guds hånd på skulderen.

Derfor var vi alle oppildnet av framgangen i disse første årene med Arthur. Folk med innflytelse lyttet til oss, og grasro-

ta ble mer og mer entusiastisk. Men alt var som en dråpe i havet. Det var som å gå i feil retning i en rulletrapp. I det store og hele forverret situasjonen seg drastisk. Diplomatiske løsnin- ger ble kvalt i fødselen ved at den ene konferansen etter den andre feilet: Victoria Falls-konferansen i 1975, Genève-samta- lene i '76, de anglo-amerikanske forslagene i '77, alle endte de i en blindgate.

I mellomtiden steg dødstallene fra gjennomsnittlig 8 pr. dag til 30. Og enda flere ble skadet eller mistet sine hjem. Vi hørte historier om de verste uhyrligheter som begge parter gjorde seg skyldige i. Det var en økende frykt for at situasjonen ville komme totalt ut av kontroll. Sivile ble ofre i skuddvekslinger mellom sikkerhetsstyrkene og geriljaen. Det hendte at rivali- serende geriljagrupper kom i kamp. Totalt kaos truet. Gerilja- grupper kunne innta en landsby, voldta, plyndre og drepe, ta gisler og tvinge til seg mat. Neste dag kunne hvite sikkerhets- tropper arrestere og torturere innbyggerne for å få opplysning- er om geriljaen. Skremsler fulgte på skremsler.

18. Elisabeth

Elisabeth var annerledes. Jeg traff henne bare to måneder etter at jeg traff Arthur. Jeg var på en ungdomskonferanse i Caux, i Sveits. Stedet ligger ved Genfersjøen, og er et internasjonalt senter for Moralsk Opprustning. Vi var ca. hundre som hjalp til, og hadde delt oss i mindre grupper på 30 som skulle arbeide med spesielle oppgaver. Vår gruppe var ansvarlige for maten. Menyer skulle planlegges og vi måtte også ofte stå for tilberedningen, dekke bordene, servere eller sette fram maten. Hver morgen møttes vi til diskusjoner, bønn og bibelstudier, eller til samtale om sosiale og politiske problemer.

Fra første øyeblikk var det noe helt spesielt ved Elisabeth. Ikke bare fordi hun var vakker, for det var hun, men fordi hun utstrålte en fantastisk fred. Det er umulig å sette ord på det, mer, jeg likte henne ganske enkelt slik hun var. Jeg lyttet til hennes kommentarer i samtalene, og oppdaget at vi var på bølgelengde. Det var noe ved henne som gav meg følelse av fred og tilhørighet. Og slik var det. Ikke noe fyrverkeri, ikke noe blendende lysglimt. Vi hadde ingen dype tete-a-tetes. Nei, jeg tror knapt vi snakket sammen uforstyrret. Jeg bare så på henne og lyttet til henne, og ble etterhvert overbevist om at hun var helt spesiell. Så var horden med ungdommer over oss. Hundrevis av dem med sine fjellstøvler og transistorradioer, sine forventninger, problemer og krav.

De kom fra hele Europa. Det var mange vakre jenter blant dem, men det var Elisabeth som gjennom de bråkete ukene som fulgte gjorde sterkest inntrykk på meg. Men plutselig en morgen var hun reist.

Ungdomskonferansen var over. De fleste hadde dratt hjem, og hadde overlatt planleggingen av neste arrangement til ar-

beidsgruppene. Jeg hadde trodd at Elisabeth skulle være der hele sesongen, som de fleste av oss andre. Men denne morgenen dukket hun ikke opp til samlingen.

Jeg så etter henne hele dagen, ventet at hun skulle komme gående inn i rommet, eller ned trappen. Men hun kom aldri. Sent på ettermiddagen ble jeg rastløs for alvor. Jeg gikk ned på postkontoret for å hente post, og oppdaget at det lå et brev til henne i posthylla hennes. Det var jo beroligende. Hun var vel straks tilbake. Var kanskje bare borte denne ene dagen? Jeg skal ta med brevet til frøken . . .» sa jeg til postfunksjonæren, og forsøkte å virke nonchalant.

«Nei, det er ikke nødvendig,» svarte hun, nesten uten å se opp, «hun er reist tilbake til Norge. Jeg skal videresende det.»

Reist tilbake til Norge? Reist hjem? Det var umulig. Jeg var ergerlig. Hun kunne da ikke bare reise! Jeg hadde forestilt meg at vi hadde en uendelig lang sommer foran oss. Jeg antok at forholdet vårt ville utvikle seg som en drømmeaktig, sammenheng-ende fest. Jen ta kunne da ikke bare forsvinne så plutselig? Jeg ble nesten sint.

Den natten skrev jeg et langt brev, i mitt tilfelle er det et tydelig tegn på uro siden jeg knapt får til å skrive postkort, og øste ut alle de forvirrende og stormende følelsene jeg hadde for henne. Hun svarte omgående. Brevet hennes var rett på sak. Det var ikke til å ta feil av: hun hadde overhodet ingen slike følelser for meg.

Jeg var punktert, ødelagt. Hele sandslottet jeg hadde bygget opp inne i meg var som skyllet bort av tidevannet. En slik nesestyver hadde jeg aldri fått før. En kjempesmell. Brevet hennes slukket enhver gnist av håp som å blåse ut en fystikk med vannkanon.

Jeg var som svimeslått da jeg famlet meg ned til jernbanestasjonen og tok toget til Genève. Jeg ankom 9.30 på morgenen, og gikk inn på den første puben jeg så. Det falt meg ikke inn å be. Jeg tenkte overhodet ikke på Gud, bare på å glemme smertene. Jeg oppsøkte alle slags puber og alle de øl-typene byen kunne oppdrive. Jeg så Genève fra alle mulige vinkler,

også fra rennesteinen. I et helt døgn var jeg fullstendig for-drukken.

Til slutt våknet jeg opp på jernbanestasjonen. Der lå jeg på en benk sammen med en gjeng fyllikker og hippier. I det grelle morgenlyset med en forferdelig bakrus, en håpløs mage og uten et rødt øre angret jeg bittert. Jeg var skamfull og trist. Men jeg hadde returbilletten i lomma, så jeg kom meg inn på toget.

Jeg klarte ikke tanken på å møte konferansedeltagerne, iallefall ikke med en gang. Jeg ringte John McCauley som arbeidet ved L'Abri stiftelsen i nabadalen. Vi var gamle venner, og hadde hatt mang en nifs opplevelse sammen i vår felles fortid med stoffbruk, skjønt John hadde vel vært langt mindre gal enn meg. Nå var han også heltidsansatt i kristent arbeid. Jeg visste at han var en jeg kunne stole på i den tilstanden jeg var full av anger og smerte.

Han var en god venn. Vi spaserte, tok en pizza på en liten italiensk restaurant, drakk kaffe, og bad. Jeg fikk ut av meg hele historien med Elisabeth. Han snakket om Gud, og hjalp meg å se det hele i perspektiv. Men mest lyttet han, og det satte jeg pris på.

På en måte så sluttet det her. Disse to dagene hadde jeg gått som i transe, og jeg forsto i det minste med hodet at denne affæren nå var over. Det var håpløst, og jeg visket henne ut. Sommeren gikk, og livet fortsatte.

I de to årene som fulgte hadde jeg hatt et godt øye til et par jenter, men ikke noe alvorlig. Jeg var oppslukt av arbeidet. Og det var mer enn nok å være opptatt av: krigen hjemme, og turene med Arthur.

Sommeren 1977 var jeg invitert til London. Det var rundt tiden for dronningens sølvjubileum. Jeg skulle først og fremst delta i et TV-program. Jeg fikk innskytelsen å dra innom Sveits på vei hjem til Rhodesia, for å besøke senteret, og for å se hvordan det sto til. Kanskje jeg kunne hjelpe til litt også? Det hadde ikke falt meg inn at Elisabeth kunne være der. Hun var forlenget glemt.

Men der var hun. Så fort jeg satte mine ben i spisesalen fikk jeg øye på henne. Og alle de mørke opplevelsene vellet opp igjen. Et øyeblikk sto jeg som fastnaglet. Hun må ha følt det også, for hun kikket opp. Hun så på meg, og jeg kunne se at hun heller ikke hadde det lett.

Tilfeldigvis ble vi plassert i samme diskusjonsgruppe. Og hver gang vi så på hverandre, ble jeg klar over at det var noe mer enn bare utveksling av tørre nikk. Ordene og tankene mine var i to atskilte verdener. Det var tydelig at hun hadde det like vanskelig som meg, men jeg visste ikke helt grunnen. Tankene mine pendlet mellom to ytterligheter hun følte seg nok bare pinlig berørt over denne klovn fra Sør-Afrika, eller... kanskje følte hun noe for meg allikevel?

Jeg bad den natten, og ble klar over at vi måtte rydde opp i dette. Vi måtte avsides å få snakket ut. Det tok meg fire dager å samle mot til å be henne. Dagen etter skulle jeg ta flyet hjem.

Vi avtalte å møtes i biblioteket. Men der var det så mange så vi spaserte sakte ned til jernbanestasjonen og endte opp på en kafe. Vi bestilte et par kopper av den håpløse kaffen de hadde. Og vi snakket.

Elisabeth fortalte om seg selv. Da vi først traff hverandre hadde hun vært dypt forelsket i en annen. Han var en ung prest, aktiv, og han ville gifte seg med henne. Det virket, menneskelig talt, som et idelt par. Elisabeth ville egentlig gjerne si ja. Men hun bad mye over det, og ble overbevist om at hun skulle si nei. Det hadde ikke vært lett.

Det forsto jeg. Og jeg var glad for at hun hadde fortalt meg det.

Så fortsatte vi å snakke om Afrika. Jeg la ut om drømmene vi hadde om en fredelig løsning på krigen, og om arbeidet vi hadde gjort i kulissene. Jeg fortalte om Arthur, om far, og om hvordan krigen utviklet seg.

Da kvelden var over var kaffen kald uten at jeg hadde tatt øynene fra henne et eneste øyeblikk. Men vi følte oss begge så lettet og fri over at vi kunne vise følelsene våre for hverandre. Det var i hvertfall ikke tvil om at jeg var håpløst forelsket. Hun var - forståelig nok forsiktig med å stole for mye på følelsene

sine. Men likefullt hørte jeg henne si ord jeg ikke hadde tort å drømme om engang: hun var i ferd med å bli forelsket, hun også. Uten at den andre visste om det, så bad vi hver for oss den natten. Vi la livene våre i Guds hånd, og bad ham ta ansvaret for framtida vår. Og da vi tok farvel neste morgen, hadde vi ikke avtalt noe som helst. Vi bestemte oss for ikke å ta kontakt. Hvis Gud ville vi skulle gifte oss, så ville han sørge for det. Hvis ikke, så kunne vi være trygge på at det også var rett. Nå hadde han tatt over styringen, og det var en stor lettelse.

Jeg dro tilbake til Afrika, og ble opptatt med arbeide, overbevist om at Gud ville gi meg beskjed om hva jeg skulle gjøre med Elisabeth når tiden var moden. Og slik gikk det også.

Omtrent et år seinere satt jeg i militærmessa under en utkalling. Vi var deprimerte på grunn av krigen. De andre snakket om sine koner og familie, og jeg tenkte plutselig, «Selvfølgelig! Jeg *må* treffe Elisabeth.» Det var ikke tvil i min sjel om hva jeg ville. Problemet var bare at jeg ikke ante hvor hun befant seg. Jeg ante ikke hva hun bedrev, eller hvem hun var sammen med. Jeg hadde ikke hørt noe fra henne i det hele tatt. For alt jeg visste kunne hun være gift nå. Jeg var overbevist om at Gud ville jeg skulle treffe henne, men samtidig ante jeg ikke *hvor* hun var eller *hvem* hun var.

Så fort jeg kunne komme meg avsted, dro jeg til byen og kjøpte flybillett til Europa. Jeg husker jeg tenkte at dette sannelig var en god slump penger å bruke på en «følelse». Men jeg bestemte meg for å dra til konferansesenteret i Caux. Det var der vi alltid hadde truffet hverandre, og jeg antok at det var der hun ville være igjen.

Tre uker senere satt jeg på flyet til Sveits, overbevist om at jeg bare kunne spasere rett inn. Hun ventet meg nok. Men det var feil. Da jeg omsider ankom senteret var hun ikke der.

I to uker ventet jeg, gransket alle nye ansikter i resepsjonen, hang rundt hallen hver gang en ny busslast ankom. Hun kom ikke. Det var ikke til å tro. Drev Gud gjøn med meg?

I ren desperasjon snakket jeg til slutt med den eneste jeg visste kjente Elisabeth, nemlig Jens. Mot alle instinkter fortalte

jeg ham hele historien. Han lyttet tålmodig og uten å røpe at han hadde hørt alt fra Elisabeth et år tidligere. Da jeg endelig var ferdig, rådet han meg til å skrive til henne. Men han trodde ikke det ville være fair å fri til henne sånn uten videre.

Men jeg fikk meg ikke til å skrive. Brevskrivning har aldri vært min sterke side. Og nå begynte jeg å bli usikker på hele opplegget. Jeg hadde vært overbevist om at Europa-turen var Guds vilje. Jeg hadde brukt en liten formue på billetten. Jeg kunne ikke bare sende et brev. Dessuten var jeg lut lei. Jeg husker at jeg mumlet til Gud, «OK, OK, jeg har hatt det bra, det har vært morsomt. Og nå drar jeg tilbake til Afrika.» Furtent slengte jeg igjen døra til framtiden og satte kursen mot Afrika.

For å komme til Afrika fra Sveits, må du via London. Så jeg dra ut til flyplassen i Genève for å ta første fly. Det skulle gå raskt, siden det daglig gikk 8-9 fly. Det viste seg at jeg kom for seint til første fly, og de andre var fullsatte. Jeg måtte vente til neste morgen.

Ergerlig. Jeg kontaktet en venn og gjorde en avtale for natten. Bagasjen plasserte jeg på flyplassen før jeg begynte å rusle rundt i Genève. Minnene streifet uvegerlig omkring den natten for tre år siden da jeg også forsøkte å drive tanker og tid på flukt.

Det var mens jeg drakk den tredje kaffekoppen at jeg plutselig kom på at jeg kunne ringe henne en siste sjanse, et aller siste forsøk. Jeg hadde vel ikke store forhåpninger om å treffe henne, og enda mindre hadde jeg tenkt på hva jeg skulle si *hvis* jeg gjorde det.

Jeg fant en stille telefonkiosk og ringte nummeret hennes. Å ringe fjernvalg i Europa er ingen spøk. Du tar av røret, slår nummeret, og plutselig er du fremme i Norge, eller Sverige, eller Island. Det er bare det at telefonsignalene du hører er ukjente. Og jeg var sikker på at jeg hadde fått opptattsignal, da en kvinnestemme plutselig sa noe på norsk som sansynligvis skulle bety «hallo».

«Hallo,» sa jeg og følte meg en smule dum, «kan jeg få snakke med Elisabeth?»

«Ja, det er meg du snakker med, Alec. Jeg har ventet at du skulle ringe.»

Jeg var tre dager i Oslo hjemme hos familien til Elisabeth og ventet. Hun hadde nemlig hatt en drøm den dagen jeg ringte, om at jeg ville kontakte henne. Men drømmen inneholdt ikke noe om hva hun skulle svare meg! I tre lange dager snakket vi sammen, og gikk turer sammen. Jeg ville giftet meg på stedet, men Elisabeth ville være sikker på at vi hadde Guds velsignelse. Jeg overnattet hos noen slektninger av Elisabeth. De serverte te og cornflakes før jeg gikk til sengs. På diskret avstand kunne de iakta at forhåpningene mine steg og sank.

Jeg tror at Gud ofte bringer deg til et punkt der du må overgi deg fullstendig før han gir deg det du virkelig ønsker. Slik kan du delvis vise for deg selv at lydigheten til ham betyr mer for deg enn å få ønsket oppfylt. Slik var det med meg. Den fjerde morgenen, mens jeg bad, gav jeg Elisabeth fullstendig over til Gud. Jeg kom til et punkt der jeg kunne ta «nei» for et svar. Jeg visste at min kjærlighet til Gud og ønsket om å tjene ham var større enn kjærligheten til Elisabeth. Men var det ikke med lett hjerte dette gikk opp for meg. Jeg elsket henne, og jeg ønsket henne, men til slutt lot jeg henne gå.

Neste morgen skulle hun oppsøke meg. Og da jeg hørte at hun kom gjennom hoveddøra, samlet jeg meg for å fortelle henne hva jeg var kommet fram til. Hun kom inn. Hun var vakker.

«Det er noe jeg må fortelle deg,» sa jeg, ivrig etter å få det overstått. «Ja, det har jeg også,» sa hun. Noe må ha fått meg til å vente et øyeblikk.

«Du først,» sa jeg.

«Nå er jeg sikker på at svaret må bli «ja», Alec»

Jeg kan enda ikke helt forstå hvordan to mennesker som var så forskjellig oppdratt, og som visste så lite om hverandre, kunne føle seg så ett. Men våre liv passet sammen som et puslespill, og bildet som dannet seg gav mening.

Hvis jeg hadde vurdert å gifte meg før jeg traff Elisabeth, så ville det eventuelt vært med en fra mitt eget land eller til nød

Storbritannia, noen som jeg hadde felles røtter med. Men aldri med ei norsk jente! Likevel undrer jeg meg fremdeles over forståelsen vi har oss imellom. Dette med å vente og stole på Gud, var viktig for oss. Ekteskapet vårt hadde på denne måten røtter i hans vilje. Vi visste hvor vi kom fra, og hvor vi skulle. Ingen av oss hadde noen nødutgang, ingen fluktmuligheter fra hverandre. Når vanskelighetene kommer, og det gjør det i de fleste ekteskap, så kunne vi ha tillit til at Gud ville lære og lede oss gjennom dem.

Elisabeth og jeg giftet oss i Oslo den 9. juni 1979. Etter et par ukers bryllupsreise langs fjorder og skoger, med besøk hos masse slekt og venner, pakket hun sammen de få eiendelene hun hadde, og tok med seg sitt liv til Afrika og til meg.

19. Krigens bitre frukter

Krig forandrer alle. Som alle andre hvite ungdommer ble jeg utkalt til å gjøre krigstjeneste. Det var en forferdelig tid for alle hvite. Vi var seks uker i tjeneste og seks uker hjemme. Dette pågikk i årevis, og hadde en ødeleggende virkning på hjem og arbeidsliv i mange familier. Endel unge rhodesere fikk studiene avbrutt år etter år, og ble aldri ferdige med utdanningen. Ekteskapet ble ekstra anstrengende for kvinner som etter hvert lærte å klare seg uten mennene sine, men som så måtte forandre levestilten når mennene kom hjem. Og det var spenningen og frykten som vi alle måtte leve med, og som gjennomtrengte hjem og personlige forhold.

For min egen del var kampene et sant mareritt. Jeg arbeidet jo til daglig sammen med svarte nasjonalister som jeg elsket og respekterte. Militærnekting ble ikke godtatt, så hvis jeg nektet å slåss ville jeg blitt fengslet, passifisert og dermed vært uten muligheter til å fortsette det arbeidet som Arthur og jeg hadde begynt.

Jeg hadde trodd på den propagandaen myndighetene produserte, men det var før krigen startet, og før jeg kjente Arthur. De karakteriserte nasjonaliststyrkene som rene marxister. Mugahe selv la da heller ikke skjul på sin sympati for marxistisk ideologi. Og hvordan skulle vi vite bedre, vi som bare hadde sett geriljasoldater i forlengelse av geværmunningene våre. Som kristen trodde jeg derfor at jeg kjempet en rettferdig krig.

Men gjennom det jeg lærte av Arthur så jeg noe annet. En «marxistisk terrorist» er personifiseringen av alt det man har lov til å hate. Vi ble opplært til ikke å føle anger når vi drepte en slik person. Men det øyeblikk det går opp for deg at du faktisk

har drept en nasjonalist, en annen rhodeser, en medborger som i ren frustrasjon er tvunget til å gå til krig for å gi uttrykk for sitt raseri, og for å få bukt med uretten ja, da blir perspektivet et ganske annet.

Og jo mer Arthur lærte meg, jo mer smertelig ble det. Sannheten var at geriljastyrkene for det meste besto av svarte afrikanere som først og fremst var opptatt av frihet. Selvfølgelig var det marxister blant dem også, men stort sett var de nasjonalister som kjempet for frihet og menneskeverd, ikke for marxisme.

De som aldri har deltatt i krig aner ikke hva det vil si å ha fienden på vakt bak hver haug, fremmede som bare er ute etter å få tatt livet av deg. Og bevæpnet med de nyeste og mest avanserte våpen og håndgranater er det ingen som stopper opp for å spørre om politisk overbevisning. Man setter seg bare ikke ned og filosoferer over argumenter for og mot pasifisme. Er man i kamp, er det «dem og oss». «De» blir «fienden». Grunninstinktet er å ville overleve, og du blir like slu som en hvilken som helst jeger eller jaget dyr. Det var det som gjorde det så vanskelig å orientere seg moralsk og følelsesmessig.

Når jeg så kom hjem kunne jeg treffe geriljasoldater og sympatisører i Arthurs kirke. Vi kunne snakke om problemene våre. Vi hadde de samme følelsene. Det var som om virkeligheten måtte vike plassen for en drøm som hadde besatt oss. Selv om de trodde på det de kjempet for, hatet også mange av dem all volden. De ville blitt stemplet som forrædere og drept hvis de la ned våpnene. Vi var alle fanget og forvirret av vår egen propaganda. Arthur pleide alltid å be sammen med oss før vi dro tilbake til bushen. Vi ba ikke om at Gud måtte hjelpe oss å vinne, bare at han ville bevare oss. Og det var alt vi kunne gjøre: be for hverandre. Vi tok våpnene, og fortsate å spille dette makabre og hjerteskjærende spillet. Sannheten om krigen er at det bare er tapere som deltar.

Krigen utviklet seg, og det gjorde min forståelse av den også. De indre konfliktene jeg opplevde var også i utvikling. Men propaganda og følelser skapt i kamp krever en lang og smerte-

full prosess før de lar seg avsløre. Men med økt krig ble jeg bare mer bestemt på å skape forståelse mellom de to gruppene. Jeg benyttet hver sjanse jeg hadde til å snakke om forsoning, og til å påvirke omgivelsene mine med de nye perspektivene Arthur hadde trukket opp for meg. Flesteparten av dem, mange hadde vært soldater i årevis, hadde aldri fått høre historien fra den andre siden. Men som krigen skred fram, ble de mer og mer lydhøre. De hadde naturligvis fått kjennskap til mitt samarbeid med Arthur gjennom pressen, og de visste det ikke var lett. Vi hadde vært sammen mens venner ble skutt og drept, sett dem med lemlestede kropper. De visste at ordene om forsoning ikke var bare prat.

Det var sider ved krigen som jeg aldri kunne godta, eller glemme. Jeg husker en episode der vi ble beordret til å skyte en to år gammel gutt. Han løp der han ikke skulle. Han var altfor skremt til å høre hva vi ropte. De andre hevet geværene sine og skjøt. Jeg gjorde det ikke. Kunne ikke. Og jeg skulle med glede forklare hvorfor til en militærdomstol.

I mellomtiden presset verdensopinionen på for å få far til å inngå forlik med ANC. Våre naboland, særlig Zambia, Tanzania og Mozambique ble mer involvert fordi gerilja-aktivitetene spredte seg inn på deres områder. Alle fryktet at dette kunne vokse til et totalt afrikansk blodbad der også Øst og Vest ville engasjere seg for å få sin del av utbyttet. (Rent bortsett fra britiske og amerikanske interesser, så var Nkomo's tropper i Zambia utstyrt og finansiert av russerne og kubanerne, og Mugabes styrker i Mozambique fikk hjelp fra kineserne). Unntakstilstand var innført i det meste av Rhodesia, og geriljatakikken var etterhvert blitt mer avansert og ødeleggende.

Mugabe og Nkomo hadde begynt å samarbeide, og dannet en løs, felles organisasjon de kalte Patriotisk Front. På grunn av de ideologiske og personlige forskjellene dem imellom, var dette et heller merkelig og skjørt vennskap. Mugabe likte ikke Nkomos bånd til Sovjet, og Mugabe selv var atskillig mer radikal rent ideologisk. De fleste hadde et bilde av Nkomo som en mann som kunne kjøpes bare prisen var høy nok. Mugabe,

derimot, var av alle ansett som ubestikkelig. På den tiden var Nkomos menn bedre trent, mens Mugabes var flinkere til å infiltrere landet. De holdt møter nattetider i landsbyene for å forklare folk hva de drev med, og for å indoktrinere. Sammen utgjorde de en formidabel styrke.

Mot denne stadig mer samkjørte opposisjonen inngikk far til slutt en avtale med biskop Muzorewa om en overgangsregjering som i neste omgang skulle føre til uavhengighet og svart styre den 31. desember 1978.

Overgangsregjeringen, Eksekutivrådet, skulle dannes når far overlot tømmene til biskop Muzorewa. Parlamentet skulle fungere nærmest uforandret, med det unntak at de ni departementene skulle ledes av to menn, og ikke bare en: en svart og en hvit skulle nå dele ledelsen av hvert departement. Krigsministeriet skulle imidlertid fortsatt være på hvite hender, i alle fall inntil de allmenne valgene var avholdt som ventet ved juletider. Far så langt fra lystig ut da han signerte avtalen med Muzorewa i Salisbury den 3. mars.

meren antok man at hele 10.000 svarte hadde sluttet seg til gerilja-styrkene. Krigen kostet landet £ 500.000 pr. dag.

Nå ble eldre kalt til militærtjeneste, alle under 50. Og planer forelå for å innkalle de svarte også. På landsbygda der geriljaen hadde kontrollen brøt det daglige arbeidet sammen. Skatter ble ikke betalt, kommunestyrene ble oppløst, skoler og misjonsstasjoner måtte stenge. Jordbruket ble alvorlig hindret med ødeleggende virkning. Og veterinærtjenesten ble så alvorlig lammet at en halv million kyr til en verdi av £ 11130 millioner døde i løpet av krigen.

Geriljaen konsentrerte angrepene sine om skoler og isolerte gårder, og vi så konturene av en ny og uhyggelig utvikling. Noen av geriljasoldatene brøt ut av de regulære styrkene, dannet rivaliserende fraksjoner. Noen dannet private hærer, tvang til seg støtte fra svarte på landsbygda, og avreagerte ved tilfeldige voldshandlinger. Det var et forferdelig kaos.

Ingen hadde noen illusjoner om overgangsregjeringens muligheter lenger, og ingen ble særlig overrasket da far offentliggjorde at det ikke ville bli noe flertallsstyre fra den 31. desember slik det var planlagt.

«Samvittighetsrådet» var samlet oftere ettersom situasjonen ble mer og mer prekær. Vi trodde fremdeles at Gud hadde en annen plan for landet. Men det var en ny engstelse i bønnene våre. Arthurs blandede gudstjenester fortsatte. Oppslutningen på grasrota vokste, på tross av eller kanskje på grunn av at flere og flere hadde venner eller slektninger på tapslistene.

21. Å dø for sannheten

Tanken på de som døde plaget Arthur. Han hadde mareritt om ungdommene som kjempet i bushen. Han elsket dem, og kunne ikke glemme at han tidligere selv hadde plukket dem ut og oppmuntret dem til å dra. Det som ene og alene opptok ham nå, var å finne en måte å få slutt på krigen. Om og om igjen gjentok han: «Vårt folk har lidd nok. Vårt folk har lidd nok.»

En dag kom vi sammen, en gruppe svarte og hvite, for å be sammen og snakke om frykt. Hvordan kunne vi unngå frykt i en krigstid? Frykt forkvakler dømmekraften din, den lammer deg så du ikke kan gjøre det som er rett, selv om du gjerne ville.

Plutselig tok Arthur ordet midt under diskusjonen. Han hadde en plan. Han ville krysse grensa til Zambia og Mozambique for å treffe Nkomo og Mugabe, og forsøke å bringe dem sammen i et nytt fredsframstøt.

Vi var som lammet. Terroristene var nå ekstremt voldelige, desperate og beslutsomme. At Arthur skulle krysse kampområdene for å ta en vennskapelig prat, virket vanvittig farlig.

«Hva har du tenkt å fortelle dem Arthur? Hva tror du du kan oppnå som ikke andre allerede har forsøkt?»

Men han var ikke til å rokke. Han mente Gud gav ham beskjed om å bringe disse to sammen for å trekke dem inn i fredsforhandlinger med overgangsregjeringen. Jeg husker han sa: «Hvordan skal din uvenn bli din venn hvis du aldri treffer ham?» På en eller annen måte ville han få disse fiendene sammen, få dem til å snakke om det felles grunnlaget de hadde, og til å innse at folket nå hadde lidd nok. Jeg var like bekymret for ham som de andre.

«Men Arthur, det er livsfarlig. Det er sansynlig at du er død

før du kommer halvveis. Hva nytte kan du gjøre som død da, mann! Det er ikke måten å gjøre det på.»

«Kjære Alec, bror,» han lente seg mot meg, med det typiske, varme smilet, «jeg er ikke redd for å dø. Vi skal alle dø. Det som betyr noe er hva vi lever for når vi dør.»

I de neste dagene forsøkte vi å snakke ham fra det, Hugh, Henry, og jeg. Men ingen ting kunne overtale ham. Gud hadde befalt ham å gå, sa han, og gå måtte han.

Noe nyheter fikk vi. Arthur hadde dratt til Lusaka, og Byron Hove var kommet ned fra London for å treffe ham. Sammen dro de for å møte lederne for Nkomos tropper. De ble hjertelig mottatt. ZAPU-lederne hadde liten kontakt med folk inne i Rhodesia, og de var sultne på skikkelige nyheter og informasjoner.

Det var vanskeligere å treffe Mugabe. Han sendte først sin dyktigste kommandant for å krysseksaminere Arthur i Lusaka. Da denne testen var vel overstått fikk han treffe Simon Muzenda, som var en nær kollega av Mugabe, og nå visestatsminister.

Han fikk ingen enkel behandling av geriljasoldatene. Han var i begynnelsen av femtiårene på denne tiden, men de ville likevel teste utholdenheten hans. Han måtte marsjere med dem gjennom bushen nattetider. Han måtte tåle samme behandling og leve som de veltrente soldatene. Han gav det han hadde for å holde følge med dem. Og uavbrutt snakket han om sine følelser for landet, og om sin drøm om å få slutt på krigen. Da han endelig dro tilbake til Salisbury var han syk og utslitt, og ble lagt inn på sykehus.

Men han syntes det hadde vært verdt alt strevet. Han hadde oppdaget at disse mennene var slitne. Slitne av kampene og desillusjonerte over de mange diplomatiske blindgatene. De ville godta ethvert alvorlig forslag som kunne gjøre slutt på krigen. Arthur visste han kunne klare å samarbeide med dem, men han visste at deres tiltro til ham satte livet hans i fare. Både Muzorewa og fars parti ville nå være uhyre mistenksomme overfor ham på grunn av denne turen til fiendens leir.

Jeg besøkte ham mange ganger mens han var på sykehuset.

Han var tydelig ivrig etter å få fortgang på fredsinitiativet. Jeg husker han sa at han måtte treffe både far og Muzorewa før å fortelle om stemningen i geriljaleirene, og om mulighetene som han trodde var tilstede for en avtale.

«Det kommer til å bli farlig,» sa jeg. «Far vil nok treffe deg, det vet du, men Muzorewa er ikke særlig vennlig stemt overfor deg om dagen. Han har angrepet deg over radio siste uka. Du er blitt en ytterst suspekt person.»

«Jeg vet det,» humret Arthur, delvis på grunn av situasjonen, delvis på grunn av det bekymrede ansiktet jeg satte opp. «Bror Alec,» sa han.

Da han frisknet til oppsøkte han faktisk min far. Jeg var ikke tilstede, men jeg vet at de skiltes med forståelse. Far sa at han hadde vært enig i det Arthur hadde lagt fram, og at han hadde lovet å støtte de nye fredsforslagene. Og det var slett ikke lite, siden far inntil da hadde nektet å ha noe med Mugabe å gjøre.

Til tross for vår engstelse og våre advarsler, hadde altså Arthur klart å vinne tillit hos tre av våre fire krigende ledere. Så mye hadde ingen oppnådd før ham. Det gav nytt håp. Kanskje Arthur ville klare det; å bringe sammen menn som tidligere hadde nektet å møtes? Hvis noen skulle ha tro og karisma nok til å bringe sammen uforsonlige, så var det Arthur. Han hadde lagt så mye bitterhet bak seg fordi han innså at det tjente et felles gode. Når tiden var moden, ville han oppsøke Muzorewa.

Nå var vi midt i desember måned. Arthur kom for å besøke oss sent en kveld vi var samlet. Da han kom inn døra, slo det meg at han var forandret. Skjegget symbolet på en afrikansk nasjonalistpolitiker, var borte. Minnet som står igjen etter ham er dette ansiktet som smiler mot oss.

«I år,» sa han, «skal jeg ha en stille julefeiring. Jeg vil finne ut om det er noe jeg må rense livet mitt for, så jeg kan bli mer lik Kristus.»

Neste dag var det den 18. desember. Vi hørte senere at to svarte ungdommer hadde kommet til porten utenfor huset hans, og spurt etter ham.

«Vær forsiktig, far,» sa sønnen hans. Han likte ikke utseende deres. «Jeg er ikke sikre på dem.»

«Så, så, Noble,» sa han smilende, og klappet gutten på skulderen mens han gikk mot porten. Gladys stod i døre og så på.

De unge mennene ba Arthur kjøre seg til kirken, men vi vet ikke hvorfor. Arthur tok dem med i bilen, og ble sist sett på vei mot byen.

Neste morgen ble bilen hans funnet 50 kilometer utenfor byen. Kroppen hans lå ved siden av den, gjennomhullet av kuler. Arthur var for beredt på døden. I flere måneder, helt fra han begynte å virke som mellommann, følte han at dagene hans var talte. En gang sa han til og med til oss: «Hver dag er en nåde fra Gud.» Da han fortalt Gladys at han kanskje snart kom til å dø, ble hun svært trist. Da tok han armen rundt henne, holdt godt om henne, og sa: «Hvorfor gråter du, Gladys? Jeg kommer til å dø for sannheten.»

Men hvis han selv var forberedt, så var ikke vi det. Sjøkket var grusomt. Det var knusende. Jeg var fullstendig ødelagt, i min ånd, og i mitt hjerte. Jeg fikk meg ikke til å tro at han var død. Han hadde betydd så mye for meg personlig, og så mye for landet. Han var selve håpet om fred. Og med ham døde også dette håpet.

Meg hadde han gitt tillit og vennskap. I mine første år som kristen hadde han lært meg å se hvor mektig Kristus er, og hjulpet meg å kanalisere lysten til å tjene Ham. Han gav meg en ny forståelse av landet vårt, og en ny drøm. Selv etter begravelsen kunne jeg ikke helt fatte at han var borte. Jeg ventet å se ham rundt neste hjørne eller sving, i levende live.

Det kom hilsninger fra hele verden. Minnegudstjenesten som ble holdt i Salisbury var overfylt av svarte og hvite fra alle grupperinger. På lederplass kommenterte vår største avis, «Rhodesian Herald»: «Det er en tragedie at menn av dette kaliberet...som engasjerer seg så totalt for å skape et bedre samfunn for sin neste, ikke skal leve og se at verket står ferdig. Istedet må andre ta opp byrden...Det må da finnes noen med

mot og overbevisning nok til å ta opp denne arven?»

Ja, det må finnes noen. Men det var ingen av oss. Det var ikke meg. Vi var utmattet. Vi fortsatte å møtes og snakke om ham for å lette sorgen, men sorg lar seg ikke lindre så lett.

22. Fred

Vi strevet oss gjennom det neste året. Vi tenkte ikke på at Arthurs innflytelse på politikere, til tross for hans død, fremdeles var stor. Biskop Muzorewa ble endelig valgt til vår første svarte statsminister. Men grunnloven sørget fremdeles for at de hvite kontrollerte politiet, rettsvesenet, hæren og embetsverket.

Da var det plutselig at Mrs. Thatcher, den nyvalgte britiske statsministeren, gjorde sin første og eneste helomvending: Hun var fast bestemt på å anerkjenne biskop Muzorewa, og hun ble støttet av rådgivere på høyrefløyen. Lord Carrington overtalte henne imidlertid til å vente. Han ville forsøke å få til en mer rettferdig avtale der også Patriotisk Front var involvert. Hun sa seg villig til å holde en konstitusjonell konferanse for alle partene i konflikten, på Lancaster House i London.

Hele verdenspressen fulgte den intrikate konferansen de 14 lange ukene den varte. Biskop Muzorewa, min far, Mugabe og Nkomo sloss, argumenterte og kjempet seg i retning av en endelig avtale. Til tider kunne problemene virke uoverstigelige. Lord Carrington ledet det hele gjennom det ene minefeltet etter det andre. Mange uoffisielle samtaler foregikk bak kulisene etter initiativ av kristne som ville oppmuntre delegatene til å nå et forhandlingsresultat.

Den 21. desember 1979 på dagen syv år etter at geriljakrigen startet, ble Lancaster House avtalen undertegnet. Den innebar en øyeblikkelig våpenhvile, oppløsning av gerilja- og sikkerhetsstyrker, amnesti til alle eksil-nasjonalister og alle soldater. Og endelig skulle Patriotisk Front fritt kunne etablere seg og delta i det kommende valget. Nå var endelig en skikkelig uavhengighet innenfor rekkevidde.

Blant de hvite var stemningen preget av resignasjon og trøtthet. Alle var lei av krig. Noen hvite hadde gått ut og inn av hæren i årevis. Livet var snudd opp ned for mange, og de var desillusjonert av blodsutgytelsene. Alle var klar over at de ikke hadde sjanser til seier i krigen, de aksepterte svart flertall-styre og ventet på utfallet av valgene.

Det kunne blitt sammenbrudd. Lord Soames ble utnevnt til guvernør og ankom før kampene helt hadde opphørt, for å overvåke prosessen. Da Nkomo og Mugabe endelig kom hjem igjen var store folkemasser samlet for å møte dem. Vi ventet at det hele skulle eksplodere. Mugabes første manifest var radikalt og anti-hvitt. Det gikk rykter om at han hadde satt opp dødslistes der far selvsagt sto øverst. Han sa han skulle stenge alle kirker og bruke dem som sosialsentre. Han erklærte offentlig det vi hadde visst og fryktet, at han var en marxist-leninist som ønsket å gjøre Rhodesia til en sosialistisk stat. De hvite gjorde klokt i å passe seg.

I mellomtiden var det stadig bombeeksplosjoner og sporadiske kamper, selv om våpenhvilen var innledet. Det gikk rykter om skremser og brutalitet hos alle parter, og Mugabe ble forsøkt myrdet flere ganger. Far reiste land og strand rundt og kalte ham «Den røde terror», folk i administrasjonen mente at valgene ikke ville bli holdt, og at hele situasjonen ville komme ut av kontroll.

Mange spådde om valgresultatet. Nkomo var favoritt. De fleste av oss levnet ikke Mugabe store sjanser. Han ble holdt for å være så ekstrem og voldelig nesten umenneskelig at det var utelukket at han kunne bli statsminister. Dette bildet av ham var møysommelig blitt malt for oss av Rhodesisk Front.

Men vi fryktet bråk uansett hvem som vant valget. Og det var i en slik situasjon hæren planla kupp. General Walls, som var deres øverstkommanderende, var hjernen bak dette. Han hadde sikret seg kontroll over alle vitale installasjoner i landet. Valglokalene var bemannet av lokale styrker, slik at de regulære soldatene kunne fordeles rundt omkring ved et eventuelt kupp. Tanks sto synlig plassert i sidegater i hovedstaden.

Kuppet skulle være en kriseløsning hvis ett av to ting skjedde: det første de var redde for, var at man uansett valgføll skulle få voldsomme opptøyer med far hengende i et rep på Cecil Square og massehenrettelser av hvite. Det andre var at de ville være sikre på at de kunne knuse Mugabe hvis han mot formodning skulle bli valgt.

Vår etterretningstjeneste hadde i likhet med sovjetrussernes, kommet til at seieren ville gå til Joshua Nkomo. Og få tvilte på at han ville bli vår neste statsminister.

Da opptellingsresultatene strømmet inn ble det klart at det de hvite fryktet aller mest var i ferd med å skje. Lord Soames handlet raskt. Han var alene om å se hva Mugabes seier innebar. Han så at den ville bli uhyre populær, og at man til tross for startproblemer, hadde hatt et korrekt og fritt valg. Soames innså også at Mugabes seier var et slag i ansiktet for Sovjet. Mugabe avskydde sovjetrusserne, og seieren hans viste seg å være det største tilbakeslag for sovjetisk afrikapolitikk på mer enn tyverår. Sovjet hadde støttet Nkomo, han var deres mann, og de hadde i det stille regnet med seier. Det var derfor klart at hvis de hvite satte igang et kupp mot Mugabe som var folkets valg ville de i virkeligheten gjøre seg selv en bjørnetjeneste. De ville åpne opp for fortsatt blodbad, og øke faren for sovjetrussisk innblanding. General Walls ble overtalt til å spre tropene sine, og de pansrede kjøretøyene ble stille fjernet.

I sin tale på uavhengighetsdagen skulle Mugabe si om Lord Soames: «Han er i sannhet et stort menneske... jeg kommer til å savne en god venn og rådgiver.»

Mange mennesker som befattet seg med Rhodesia i disse dagene mener at det fredelige utfallet av valget var et mirakel. Lord Soames selv betegnet det som nettopp et under. Men det fant også sted et møte, et annet under, som ingen kjente til den gangen.

Observatører mente etterpå at dette hemmelige møtet var et avgjørende steg i retning av å få bukt med de hvites frykt og det blodbadet som folk ventet på. Møtet kom istand som så mye annet i denne tiden ved bønn.

Da det ble sikkert at Mugabe ville vinne valget, og ryktene om et kupp begynte å svirre ble vi for alvor engstelige. Vi sammenkalte raskt til et møte i «Samvittighetsrådet», og begynte å be. Vi ba Gud vise oss hva vi skulle gjøre. Håpløsheten vokste, og vi så igjen at landet gikk i retning av en krise. Mange av oss ropte i vår fortvilelse til Gud.

En av mennene i gruppen het Joram. Han hadde vært knyttet til Mugabes parti en tid. Mens vi satt slik i stillhet, ble han overbevist om at vi skulle prøve å få Mugabe og far til å komme sammen. Han visste at de hadde det til felles at de elsket landet sitt, og lengtet etter å gjenoppbygge det i fred. Og dette var nok, mente han, til å danne grunnlag for forståelse. Han var sikker på at hvis disse to bare kunne finne en måte å akseptere hverandre på, så ville situasjonen roe seg.

Det må innrømmes at de fleste av oss syntes iden vanvittig tatt i betraktning at de begge hadde sagt så klart fra at de hatet hverandre. Men Joram var overbevist om at han i hverfall skulle forsøke. Han dro for å bearbeide Mugabe, mens jeg skulle bearbeide far. Det tok sin tid, og det tok mange møter. Begge kontaktet sine rådgivere, og dagene gikk. Det så ikke ut til å gå i orden.

Om det var det store oppbudet av pansrede kjøretøyer som fikk det hele på gli, vet jeg ikke. Men i ellefte time natten før Mugabe skulle utnevnes formelt til vinner ringte han til Joram og sa han var klar til å møte far, hvis far var villig til å møte ham. Møtet skulle finne sted i Mugabes hjem.

Far insisterte på å gå alene. Da han ankom var det Joram som lukket opp. Bare tre andre var tilstede, Mugabe og to av hans ledende kolleger.

Joram kunne ikke annet enn å le da han fortalte om dette senere. Det hele var jo fullstendig usannsynlig. Sentralkomiteen i Patriotisk Front hadde en kriseplan om å forlate landet i tilfelle uroligheter. De hvite hadde sitt kupp nøye planlagt. Mugabe var ikke istand til å forlate huset sitt på grunn av tidligere mordforsøk. Men inn gjennom døra i hans «terrorist-reir» av et hjem, spaserer mannen som står øverst på dødslista

hans, Ian Smith. Og hva skjedde? Jeg har forsøkt å sette sammen et puslespill av det Joram og far senere fortalte. De hilste vel først på hverandre. Mugabe foreslo nå å begynne med å fortelle litt om sine planer for det nye Zimbabwe og måten han hadde tenkt å lede landet. De to mennene ble så oppslukt av hverandre at de andre tilstedeværende helt gikk i ett med tapeten.

Far sa at han var overbevist om at Mugabe ønsket full forsoning. De aggressive standpunktene i det første manifestet hans var mildnet ettersom han så hvordan gjengjeldelse bare ville føre til økte ødeleggelser. Han hadde også revurdert standpunktet om å stenge kirkene da han fikk se hvor dypt åndelige hans eget folk var. Jeg har ofte tenkt at det måtte være mange forvirrende ider rundt om i Patriotisk Front den først tiden. De hadde jo også, når sant skal sies, blitt proppet ørene fulle av unyansert propaganda, og måtte forsøke å skille klinten fra hveten når de kom hjem. Dette gjaldt også for Mugabe.

De var i alle fall innom mange politiske områder og gjennomdrøftet det hvite bidraget til regjeringen, og hvilke rolle far skulle spille om han i det hele tatt skulle delta. Det var tydelig at de to uventet nok fikk respekt for hverandre. Joram fikk rett.

Mugabe avsluttet med å love at det ikke skulle bli reist sak mot de hvite, mens far på sin side lovet å overtale dem til å ro seg, og til å støtte Mugabe. Neste dag holdt han en radiotale som må ha forbløffet nasjonen. Han oppfordret sine «hvite venner» til å bli i landet og gi det nye styret en sjanse. Hans tydelige tillit til at Mugabe hadde gode hensikter gjorde mye for å oppløse spenningen. Europeerne hadde vel knapt ventet at han skulle si så mye konstruktivt om mannen han engang hadde kalt «Den røde terror.»

Den kvelden fikk vi alle vite offentlig det Mugabe hadde lovet far privat. Det er vanskelig å fatte, men de færreste av oss hadde sett Mugabe ved selvsyn. Bildet av ham var aldri i avisene. Vi ante ikke hvordan han så ut, eller hvordan han talte. Vi var oppdratt til å se på ham som et monster. Da han dukket opp på TV-skjermene den kvelden for å erklære overfor

hele nasjonen at Zimbabwe var blitt uavhengig, ble mange hvite overrasket over denne dannede og veltalende mannen som nå var deres statsminister. Jeg for min del kommer aldri til å glemme noen av partiene i talen. Ja, jeg gikk faktisk ut å kjøpte eksemplarer av talen dagen etter. Jeg hadde ikke hørt finere forkynnelse fra noen prekestol!

«Imorgen,» sa han, «skal vi fødes på nytt. Fødes på nytt, ikke som individer, men som ett folk, som en levedyktig nasjon av zimbabwere...

«Imorgen skal vi opphøre å være fortidens menn og kvinner. Vi skal bli framtidens menn og kvinner. Så er det altså morgendagen, ikke gårdsdagen, som bærer vår skjebne...

«Vår nye nasjon krever av hver og en av oss at vi blir et nytt menneske, med et nytt sinn, et nytt hjerte, og en ny ånd.

«Vårt nye sinn må få en ny visjon, og våre nye hjerter en ny kjærlighet som avviser hat, og en ny ånd som må forene og ikke skille...

«Fra nå av må du og jeg arbeide med å tilpasse oss, intellektuelt og åndelig, til den virkeligheten som denne politiske forandring innebærer, og være overfor hverandre som brødre som er bundet sammen med bånd av nasjonalt kameratskap...

«Fortidens urett må heretter være tilgitt og glemt.»

Nasjoner i støpeskjeen har alltid problemer. Men i løpet av årene som har gått siden statsminister Mugabe gav denne uttalelsen, har jeg funnet at idèene hans stadig dukker opp igjen hos svarte afrikanere som jeg har arbeidet sammen med. Verdenspressen er snar til å slå ned på situasjoner der ting går galt, men den er sein til å framheve de utallige tilfellene av forsoning i det offentlige og private liv som finner sted hver eneste dag.

23. Drapsautomatene

Den holdningen vi har til mirakler, har altfor mye vært påvirket av Hollywood. Vi tror at om noe skal kalles et mirakel, så må det innbefatte at man hører Guds stemme gjennom storm og torden, eller at det er en gammel mann som deler havet i to med en svær stav. Men de mirakler som Gud utfører, forgår gjerne i det små. Man må ha visdom for å kunne se dem, men de er mirakler like fullt. Og for min egen del opplevde jeg litt av et mirakel da jeg etter frigjøringen slapp ut av militæret.

Tenk deg en ung gutt som, under normale omstendigheter, er ferdig med skolen når han er 18 år og deretter begynner å studere ved universitetet. Etter tre år har han cand. mag.-graden. Etter ytterligere to år får han embetseksamen av høyere grad. Og så kan han etterpå det studere i to år for å ta doktorgraden. Så i løpet av syv år vil han være ekspert på sitt område.

I 1972, det året da krigen begynte, måtte sannsynligvis den samme unggutten ut i militæret. I 1979, da fredsavtalen ble undertegnet, hadde han doktorgraden i hat og drap. Han hadde lært sitt fag like grundig som en lege eller en ingeniør. Ja, han kunne det faktisk bedre ettersom de avgjørelsene han tok, var av en slik art at de betydde liv eller død.

I 1979 var det enkelte mennesker som hadde vært i militæret i 10 eller 20 år. De var veltrente dødsmaskiner, og alt de hadde lært det siste tiåret, bidro til å forsterke det inntrykket de hadde av at Mugabe var fienden, og at Mugabes soldater var *kommunistiske terrorister* og en trussel mot det bestående samfunn. De ble opplært til å tro at det var en velgjerning å drepe disse menneskene, og at det var det eneste rette. Det var helt på sin plass å hate dem.

Nå klippet vi plutselig disse menneskene på skulderen og sa: «Takk for innsatsen. Du har gjort en god jobb, men nå er det over. Ta hverandre i hendene og vær gode venner. I går var Mugabe din fiende, men i dag er han statsminister i landet ditt. I går hadde du blitt hyllet som helt om du hadde drept ham, men i dag må du hylde ham og bøye deg for ham.»

Å forvente at noen skulle kunne ta dette spranget over natten, var å tro på det umulige. Men like fullt var det akkurat det vi bad dem om å gjøre, ettersom en av de viktigste oppgavene man nå stod overfor, var å samordne de tre arméene – de to geriljastyrkene ZANLA og ZIPRA og den hvite rhodesiske erméen – til en enhet. Uten at disse tre ble slått sammen, ville det ikke kunne bli varig fred i landet.

Ettersom jeg hadde jobbet mye sammen med Arthur, hadde jeg fått en viss innsikt i hva som rørte seg i tankene til en geriljasoldat. Jeg hadde fått se litt av de drømmene og målsettingene de hadde, og også noe av det hatet som forårsaket utbruddet av krigen. På den annen side hadde jeg gjennom alle årene i militæret fått godt innblikk i måten de hvite rhodeserne tenkte på. Jeg har på sett og vis hatt det privilegiet å ha kontakt med begge sider, og jeg følte at jeg skulle være med og hjelpe til å skape forsoning mellom soldatene fra disse tre fraksjonene.

Jeg fikk tjenestegjøre som feltprest, enda jeg ikke var presteviet, og sammen med mine kolleger forsøkte jeg å tenke ut hvordan dette tilsynelatende uløselige problemet skulle gripes an. Dette skjedde rett før frigjøringen.

Det var veldig mange som var utskrevet til militærtjeneste på denne tiden – omkring 80-90000 – og til å begynne med arbeidet vi hver for oss i hver vår bataljon, der vi prøvde å få personlig kontakt med så mange som mulig og for å få i gang faste samlinger hver uke.

Det første året gikk oppgaven vår ut på å få soldatene til å endre sin politiske synsvinkel. Vi måtte hjelpe dem til å godta valgresultatet og å tilpasse seg den nye politiske situasjonen. De hvite hadde veldig vanskelig for å forsones seg med dette. De hadde aldri hatt noen forståelse av hva det var som utløste

borgerkrigen. Det er så lett å bli hjernevasket og bare kjenne halve sannheten, særlig når avisene er like mye i regjeringens makt som tilfellet var i Rhodesia. Den avisen som var talerøret for opposisjonspartiet var blitt forbudt, og historiebøkene vi leste på skolen, gav ikke på noen måte det rette bildet av hva forfedrene våre hadde gjort mot de fargede, og om hvilke holdninger de hadde hatt. Når de hvite soldatene nå lærte den hele og fulle sannhet å kjenne, var det mange av dem som virkelig fikk øynene opp. Men det var også smertefullt å skulle tilpasse seg dette nye.

Disse soldatene hadde det i blodet at de skulle drepe. Dette instinktet måtte vi bryte ned og lære dem mange ting på nytt, slik at de kunne tilpasse seg det sivile liv igjen. Tenk deg hvordan det var, særlig for de svarte. De fleste av dem hadde, som ungdommer, kommet fra ingenting, – fra fattigdom, arbeidsløshet og håpløshet – til en bevegelse som hadde gitt dem mål og mening og sosial status. Men det eneste faget de kunne, var å drepe.

De var lovløse i samfunnet, og de hadde aldri opplevd de sosiale restriksjonene man er underlagt når man lever et normalt liv. Det var ikke bare å innkalle disse menneskene til et ynkelig kontor og si at de nå fikk se å tilpasse seg det sivile liv. Det var bare ikke mulig. Dertil var de tilpasningsproblemene de stod overfor, altfor store.

Så vi måtte oppmuntre og fremelske i alle disse menneskene en ny sosial bevissthet om at de nå levde i et samfunn som, i følge statsministeren, var nødt til å tilgi og glemme det som lå bak. Det var en total helomvending for de fargede som i årevis hadde båret på hat mot de hvite på grunn av alle de vonde tingene de husket å ha opplevd.

De hvite på sin side måtte forstå at de menneskene som de i alle år hadde sett på som tjenere, nå var deres brødre. De måtte forstå at de geriljasoldatene de var blitt opplært til å forakte, egentlig hadde kjempet for en rettferdig sak og at man heretter måtte dele godene med andre.

Det andre året etter fredsavtalen hadde vi som mål å samle

alle arméene, ZANLA, ZIPRA og den rhodesiske hær, til en stor enhet. Her lyktes vi bare delvis, både fordi de var så mange flere enn oss og også fordi det vi bad dem om, var av veldig stor betydning for dem. Mange hvite soldater emigrerte til Sør-Afrika og ble med i hæren der, og flere ZIPRA-soldater (Nkomos menn) satte seg på bakbeina og bestemte seg for å motarbeide det nye regimet – akkurat det vi hadde prøvd å avverge.

Men likevel syntes iallfall jeg at vi opplevde det ene miraklet etter det andre. Det var forbausende bare det at én av soldatene kunne forsone seg med sin fiende, og når det atpå til var snakk om flere tusen, ja, da var det rett og slett et under fra Gud. Det er mange som i dag hoverer og sier at «selvfølgelig har vi en sammensveiset armé nå». Det viser at de ikke har anelse om hva den enkelte måtte gjennomgå av tilpasningsvansker nettopp for at denne skulle bli virkelighet.

24. Vårt ansvar som kristne

Uavhengighetstalen som Mugabe holdt, burde ha begeistret hver eneste kristen i hele landet. Hele innholdet i denne talen var så gjennomgående kristent at hver eneste troende burde blitt varm i hjertet ved tanken på at denne mannen snakket vårt språk. De kristne lederne burde med én gang kunngjort for hele offentligheten at de ville støtte ham i ett og alt. Jeg tror at om vi hadde tatt initiativet med én gang, så kunne vi påvirket regjeringen når den utarbeidet sine planer for å skape et nytt samfunn.

I steden var det mange av landets ledende kristne som hylte opp om at «marxismen er på fremmarsj.» De stod i kø for å komme til Sør-Afrika, og det var det reneste stormløp av prester og predikanter som plutselig kjente seg kallet til å tale i Cape Town eller Papua på Ny Guinea.

Jeg tror de begikk to store feil ved å stikke av på denne måten. De forgiftet tankene til de menneskene de søkte tilflukt hos. Du må ha skjellig grunn om du skal dra fra et land sånn uten videre, og jeg tror de skapte et falskt og sterkt overdrevet bilde av hvordan situasjonen i Zimbabwe var. Du får mye mer sympati om du skriker opp «Forferdelig kommunistland . . . jeg fikk reddet meg unna i siste liten», enn om du hadde sagt det som det var, nemlig at du var for feig til å stå i striden.

Det som kanskje var enda verre, var at de gjorde skam på kristenavnet. Folk skal bli inspirert når de ser på de kristne; de skal se at det er der man finner lederskap og kraft. Men det disse menneskene hadde gjort, var å vite seg som feiginger og egoister.

Når det er sagt, må jeg jo understreke at det var mange

kristne som *ikke* dro. De nedlegger et arbeid som er av uvurderlig verdi, og jeg tror Gud har tiltenkt disse kristne å skulle være den harde kjerne av slike som fører landet gjennom alle problemene. Dessverre er det ikke mye som blir sagt om disse i aviser og radio. Jeg skulle ønske at det var det.

Det er én ting som har slått meg ved denne talen som Mugabe holdt, og det er at hverken Mugabe selv eller hans regjering – kanskje med unntak av tre-fire stykker – er svorne marxister. De er nasjonalister som er på leting etter en ideologi som er til beste for landet. Marxist-leninismen virker veldig fremmed på en afrikaner nettopp på grunn av at ateismen virker fremmed. Mugabe selv er oppdratt som katolikk, og han har siden beskrevet sin politiske oppfatning som «kristen marxisme.» Han har en uttalt sympati for åndelige ting.

Denne sympatien åpner for muligheter for alle kristne i Zimbabwe. Det er opplagt at regjeringen prøver å skape et samfunnsystem som er tilpasset folket og vår kultur. De prøver å stake ut en ny kurs, og det er vår plikt å stå sammen med dem i dette arbeidet. Om Afrika er på utkikk etter en ny samfunnsordning, så er det vi kristne som skal være levende vitnesbyrd om at kristendommen er sosialisme i praksis, og at den er et mer levedyktig og bedre alternativ enn kommunismen. Men hvem er det som skal fortelle dem om de muligheter som ligger i en guddommelig revolusjon når de kristne stikker av med halen mellom bena og Kristus ikke har noe talerør igjen i landet? Vi kristne skal aldri være på defensiven. Vi må være tent i brann for Gud, og nå er tiden inne til å handle, mens landet ennå er i likevekt.

Om du ser på strukturen i den afrikanske livsstilen, vil du oppdage at afrikanerne instinktivt er sosialister. De er et åndelig folk, og det ligger dem i blodet at de er villige til å dele med hverandre.

Da Zimbabwe ble selvstendig, ble det også fred i landet. I løpet av noen få uker var de veiene der det før hadde vært livsfarlig for de hvite å ferdes selv i dagslys, blitt rolige og trygge. Det var forunderlig hvor raskt nasjonen fikk omstilt seg

til det normale igjen, og det var svært få hevnaksjoner som ble begått, tatt i betraktning hvor lang og bitter krigen hadde vært. Nå sitter den tidligere geriljalederen i spissen for en regjering der også hans tidligere erkerival har sin plass. Pappas varammann, David Smith, satt i Mugabes regjering inntil ganske nylig, og landbruksministeren er også hvit. Fins det noe annet sted i verden der du finner et slikt utfall av «revolusjonen»? Denne viljen til å tilgi gir oss håp om at Zimbabwe, til tross for sine mange problemer, er en levedyktig nasjon. Det må den være om ikke vi, og resten av Sør-Afrika, skal gå opp i flammer.

Både Sovjet og Sør-Afrika håper begge to, av ulike årsaker, på at det blir forfall og kaos i Zimbabwe. Om russerne kan få innpass og dominere landet vårt, som er så strategisk viktig, vil det ikke bare få store ringvirkninger for nabolandene våre, men det vil også bety slutten på alt det vi har kjært; religionsfrihet, frihet for enkeltmennesket, menneskerettigheter, likhet for loven – alle disse idealene vil bli kastet på sjøen.

Om Zimbabwe skal lykkes i å overleve, er vi avhengig av at de hvite forblir i landet og at de vestlige landene gir oss sin støtte. De hvite må bli ved sin lest for å samarbeide med regjeringen. Jeg vet av egen erfaring at dette krever en total overgivelse fra vår side. Det betyr også at resten av verden må slutte å se på oss som hvite som lever i utlendighet. Vi lever ikke i utlendighet – vi er afrikanere, og Afrika er vårt eneste hjem.

I dette landet opplever vi at fattige og rike lever side om side, og en av de viktigste oppgaver vi står overfor, er å gjøre avstanden mellom disse to folkegruppene mindre. Det betyr kanskje at vi må ta oss jobb innen den offentlige sektor, der vi får dårligere betalt, og at vi er villige til å bruke våre egne ressurser og fordeler slik at andre får det bedre, i stedet for å opprettholde den ekstremt høye levestandarden vi selv har. Vi må samarbeide med regjeringen for å finne ut hvordan vi på en effektiv måte kan fordele rikdommen i landet på en mer rettferdig måte, og hvordan vi kan utvikle de store naturressursene best mulig.

Vi kan ikke overleve om vi isolerer oss fra resten av verden.

Vi er i høyeste grad avhengig av støtte fra de vestlige land om Zimbabwe skal komme noen vei.

Det er blitt sagt om Zimbabwe at det er et tog som nærmer seg kryssporet. Det kan komme til å gå den ene eller andre veien, avhengig av om hvem som sitter bak spaken og styrer jernbanepensen. Det er nå de kristne har sin gylne anledning. Hele verden, ikke bare Afrika, er i beit for svaret på hvordan mennesker av ulike raser kan leve sammen, hvordan hatet kan leges, og hvordan man kan fordele velstanden mellom rike og fattige. Hvor finner man svaret, annet enn hos Guds visdom og i forandringen av menneskehjertet? Marxistene tror at om du bare forandrer samfunnsstrukturen, så vil også menneskene forandre seg. De kristne ser det den motsatte veien: Du må først forandre enkeltmennesket, og deretter vil du kunne få et rettferdig samfunn.

Jeg tror at Zimbabwes håp ikke bare ligger i et politisk system, eller i den og den regjeringen; nei, det ligger i folket, både svarte og hvite, som har kommet seg gjennom krisen og som derved har fått en fornyet innstilling. Statsministeren hadde helt rett da han holdt den talen – vi behøver et nytt sinn, et nytt hjerte og en ny ånd som er blitt formet gjennom smerte og fornedrelse, gjennom omvendelse og tilgivelse.

Navn og årstall i ZIMBABWES HISTORIE

1890-årene. Det Britiske Sør-Afrika Kompaniet, under ledelse av Cecil Rhodes legger under seg landet.

Landet styres av dette selskapet fram til 1923.

1923. Rhodesia blir selvstyrt koloni under Storbritannia.

1930. Jordlover gir 50% av landet til de hvite, som utgjør 5% av befolkningen. Svarte henvises til reservater.

1964. Ian Smith overtar som statsminister.

1964. ZANU og ZAPU forbys, og lederne settes i fengsel. Zimbabwe African People's Union (ZAPU) ledes av Joshua Nkomo. Den militære delen av organisasjonen kalles Zimbabwe People's Army (ZIPRA).

Zimbabwe. African National Union (ZANU), der Robert Mugabe er en av lederne, har en militær del som kalles Zimbabwe National Liberation Army (ZANLA).

1965. De hvites parti, Rhodesisk Front, får alle 50 plasser i nasjonalforsamlingen.

UDI-erklæringen blir vedtatt. Den innebærer at Rhodesia ensidig erklærer seg uavhengig av Storbritannia.

1972. African National Council (ANC), ledet av Abel Muzorewa spiller en viktig rolle i forhandlinger med de hvite. Kampene trappes opp.

1976. Forhandlingsrunder i Genève mislykkes.
ZANU og ZAPU går sammen i Patriotisk Front (PF).

1978. Muzorewa utnevnes til statsminister.

1979. Lancaster House-forhandlingene.

1980. Det første demokratiske valget. Mugabe seirer.

Kilde: Store Norske Leksikon og Pax Leksikon